

EGO

"DE MENS IS IN STAAT TOT GEWELD. DAT VALT NIET TE ONTKENNEN, ZELFS NIET ALS WORDT BEDACHT DAT HET IN IEDERE MAATSCHAPPIJ MAAR EEN MINDERHEID IS DIE DEZE AANLEG OOK ECHT IN DADEN ZAL OMZETTEN. IN DE VIERDUIZEND JAAR DAT ER GEORGANISEERDE LEGERS BESTAAN, HEEFT DE MENS GELEERD OM UIT DIE MINDERHEID SOLDATEN TE SELECTEREN, ZE TE OEFENEN, BEWAPENEN EN IN HUN LEVENSONDERHOUD TE VOORZIEN. OP DIE OGENBLIKKEN WAAROP DE MEERDERHEID ZICH BEDREIGD VOELDE, HEEFT DEZE STEEDS HET OPTREDEN VAN DE GEWAPENDE MINDERHEID ONDERSTEUND EN TOEGEJUICHT. SCHERPER GEFORMULEERD: EEN WERELD ZONDER LEGERS – GEDISCIPLINEERDE, GEHOORZAME LEGERS DIE DE WETTEN EERBIEDIGEN – ZOU ONBEWOONBAAR ZIJN. DERGELIJKE LEGERS ZIJN NIET ALLEEN EEN MACHTSINSTRUMENT MAAR OOK EEN KENMERK VAN BESCHAVING. ZONDER ZULKE LEGERS ZOU DE MENSHEID GENOEGEN MOETEN NEMEN MET EEN PRIMITIEF BESTAAN "ONDER DE MILITAIRE HORIZON" OF ANDERS MET EEN WETTELOZE CHAOS VAN EEN CONTINUE ANARCHISTISCHE STRIJD VAN ALLEN TEGEN ALLEN".

Over geweld, vrijheid en verantwoordelijkheid, pagina 3

De Amerikaanse presidentsverkiezingen, pagina 12

Kolonel en arts, interview M. J. J. Hoejenbos, pagina 20

nr. 10, oktober 1996, 35e jaargang
 Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
 storten op postbankrekening 480414
 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
 Militairen ontvangen het blad op aan-
 vraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
 Bart Hetebray, Joan Merens,
 Joost M. v. Langen,
 Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
 Gerard van Erkelens, Martin
 Groenewold, Pieter de Jager,
 Tom Janssen, Stef Kessels,
 Willy Lohmann, René Nauta,
 Leonore van Opzeeland,
 Cor Out, Theo Paymans,
 Rien Robijns, Karel Roskam,
 Hans Schonk, Frank Spoelstra,
 Jan Stoof, Wessel Visser,
 Leon Wecke, Hans van Wissen.

Eindredactie:

Joan Merens
 Redactiesecretariaat:
 Fred Wilkens
 Prepress/Lithografie/Druk:
 Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 030-6920906.

Bijdragen in EGO verschijnen op
 persoonlijke titel en vertegenwoordigen
 niet noodzakelijkerwijs de visie
 van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is
 alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Haardracht	2
Over geweld, vrijheid en verantwoordelijkheid	3
Prikkels, Vragen staat vrij en puzzel	6
Woody Herman	7
Roskam	11
Amerikaanse presidentverkiezingen	12
Tekst uitgesproken bij herdenking vliegcramp	14/15
In het vizier	16
Popmuziek	17
Film	18
Film in 't kort	19
Kolonel en arts	20
Homo-emanipatie in ontwikkelingslanden	23
Televisie-programma's HOS	24
Boeken	25
Universal BBT-er	27
Raadsliden, waar en wie	27
Poster Willy Lohmann	28

HAARDRACHT

Eind juli werden twee in Villafranca gestationeerde militairen van de luchtmacht met een te lange haardracht teruggestuurd naar Nederland. De leiding van de luchtmacht was van mening dat het uiterlijk van het tweetal niet overeenkwam met de door defensie gewenste "professionele uitstraling". De bevelhebber van de luchtstrijdkrachten is beslist niet de enige die dit standpunt huldigt. Ook bij de landmacht en de marine wordt steeds meer op uiterlijk, voorkomen en gedrag gelet. Dat de hoogste baas van de luchtmacht als eerste is gestruikeld over het te lange haar van enkele van zijn medewerkers lijkt dan ook op toeval te berusten.

Wie een blik in de historie werpt zal ontdekken dat lang haar en een sterk op uiterlijke discipline gerichte krijgsmacht elkaar slecht verdragen. Gedurende de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog maakte de toenmalige chef van de Generale Staf generaal Kruls zich bij veel dienstplichtigen mateloos impopulair door zijn acties tegen te lange haren. Met het veranderende modebeeld ondervonden in de vijftiger en zestiger jaren met name de beroepsmilitairen veel last van allerlei beperkende bepalingen terzake de haardracht: het was de tijd dat bakkebaarden (ook wel tocht-latten genoemd) erg in trek waren. Nadat het lange haar in de mode was gekomen, werd, na veel strijd door met name de VVDM, de krijgsmacht een vrije haardracht opgedrongen. Dat deze verworvenheid inderdaad was afgedwongen bleek maar al te duidelijk uit de jarenlange pesterijen van de leidinggevendenden ten opzichte van de langharige militairen (bijvoorbeeld het verplicht dragen van het haarnetje tijdens de Nijmeegse vierdaagse omdat het "een dienst te velde" zou betreffen).

Nu worden o.a. de uitzendingen in internationaal verband als reden opgevoerd op grond waarvan men de verplichte gang naar de kapper weer ingevoerd wil krijgen. Een gezocht argument want de Nederlandse krijgsmacht neemt al vanaf 1979 deel aan internationale uitzendingen. Het kan dan ook geen toeval zijn dat de aantasting van de vrijheid van haardracht juist manifest wordt op het moment dat de laatste dienstplichtigen de poort uit marcheren.

Het optreden van de bevelhebber van de luchtstrijdkrachten doet vermoeden dat de krijgsmachtleiding, die de vrije haardracht nooit als een verworvenheid heeft verinnerlijkt, het serieus meent de klok te willen terugdraaien. In ieder geval met betrekking tot de vrije haardracht. En dat zal terecht op verzet stuiten. Immers het verplicht kort houden van het haar (alleen van mannen!) zal worden ervaren als een beknotting van de vrijheid, als een uiterlijk teken van het "militair-zijn" waaraan men zich zelfs na diensttijd, wanneer men het uniform heeft uitgetrokken, niet kan onttrekken. Het zal hem herinneren aan het "24-uur-in-dienst-zijn" en aan de "voortdurende ondergeschiktheid" uit het verre verleden. Het zal hem het gevoel geven dat hij buiten de normale maatschappij wordt gesteld, dat hij geen "gewoon mens" is.

Met het terughalen van twee militairen uit Villafranca dreigt de eerste steen onder de met veel moeite verworven vermaatschappelijking van de krijgsmacht te worden weggehaald. Een uitermate zorgelijke gang van zaken.

Redactie

OVER GEWELD, VRIJHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID

Omdat Ritmeester Roel Versleijen (32) nu eenmaal commandant is van het ssv eskadron van 103 Verkenningsbataljon en raadsman Jan Sulman daar eveneens werkt, is het geen toeval, dat ze elkaar geregeld tegen het lijf lopen. Bij zo'n ontmoeting op het kantoor van Roel viel het oog van de raadsman op een opzichtig aan zijn bureau geplakte tekst met een nogal 'robuuste' inhoud. Je viel er bijna over. In ieder geval 'dwong' het allemaal tot gesprek. Dat laatste bleek ook de bedoeling van Roel. Op zijn beurt had de raadsman voor Roel ook een verrassing: Het gesprek gaan we publiceren in EGO. "Of hem dat wat leek." Nu, dat laatste was inderdaad het geval. Vandaar eerst integraal de tekst en daarna is het woord aan Roel.

"DE MENS IS IN STAAT TOT GEWELD. DAT VALT NIET TE ONTKENNEN, ZELFS NIET ALS WORDT BEDACHT DAT HET IN IEDERE MAATSCHAPPIJ MAAR EEN MINDERHEID IS DIE DEZE AANLEG OOK ECHT IN DADEN ZAL OMZETTEN. IN DE VIERDUIZEND JAAR DAT ER GEORGANISEERDE LEGERS BESTAAN, HEEFT DE MENS GELEERD OM UIT DIE MINDERHEID SOLDATEN TE SELECTEREN, ZE TE OEFENEN, BEWAPENEN EN IN HUN LEVENSONDERHOUD TE VOORZIEN. OP DIE OGENBLIKKEN WAAROP DE MEERDERHEID ZICH BEDREIGD VOELDE, HEEFT DEZE STEEDS HET OPTREDEN VAN DE GEWAPENDE MINDERHEID ONDERSTEUND EN TOEGEJUICHD. SCHERPER GEFORMULEERD: EEN WERELD ZONDER LEGERS - GEDISCIPLINEERDE, GEHOORZAME LEGERS DIE DE WETTEN EERBIEDIGEN - ZOU ONBEWOONBAAR ZIJN. DERGELIJKE LEGERS ZIJN NIET ALLEEN EEN MACHTSINSTRUMENT MAAR OOK EEN KENMERK VAN BESCHAVING. ZONDER ZULKE LEGERS ZOU DE MENSHEID GENOEGEN MOETEN NEMEN MET EEN PRIMITIEF BESTAAN "ONDER DE MILITAIRE HORIZON" OF ANDERS MET EEN WETTELOZE CHAOS VAN EEN CONTINUE ANARCHISTISCHE STRIJD VAN ALLEN TEGEN ALLEN".

Nogal stevige taal Roel. Laten we de tekst eens op z'n inhoud bezien. Wat mij betreft, is er wel het een en ander te vragen.

Het gaat me een beetje vlug. Moet je niet eerst vragen waarom ik die tekst eigenlijk opgehangen heb? Want daar heb ik goed over nagedacht.

Vanzelf is dat laatste het geval en je krijgt alle ruimte om je verhaal te doen. Echter eerst de inhoud. Ik wil weten wat de militair Versleijen daarvan vindt. "De mens is in staat tot geweld".

Volgens mij spreekt daar een bepaald mensbeeld uit. Bedoel je daarmee dat de mens eigenlijk een soort wolf is, iemand die in wezen niet deugt?

Zo somber geloof ik dat niet. Het is ongeveer wat in de tekst staat. "De mens is in staat tot geweld". Volgens mij is dat anders dan de stelling, dat de mens gewelddadig zou zijn. Het valt inderdaad niet te ontkennen dat er veel geweld is. Ik zou echter niet graag een 'gewelddadig' karakter suggereren. Er is inderdaad slechts een minderheid die we die kwalifikatie mee kunnen geven.

Mensen kunnen ook 'goed' doen. Ze kunnen belangstelling tonen, positief gericht zijn op de ander, strelen en liefhebben. Heel wat méér en anders dus dan geweld. Als ik het over mensen heb, zou ik zelfs dat laatste willen benadrukken. Ik ben eigenlijk behoorlijk optimistisch over de positieve mogelijkheden van de mens. Het optimisme wat ik heb is echter wel van een soort met de beide benen op de grond. Ik zou niet graag beschuldigd worden van naïviteit.

Wat betekent een dergelijk mensbeeld voor jouw handelen als militair commandant?

Misschien kan ik dat met een aantal steekwoorden toelichten. Het gaat me vooral om 'vertrouwen'. Daarbij zijn voor mij de begrippen 'vrijheid' en 'verantwoordelijkheid' van grote betekenis. Vrijheid is daarbij iets anders dan het sfeertje van 'vrijheid-blijheid'. Het gaat me niet om vrijblijvendheid. Je hoort in het leger weleens: Vertrouwen is goed, maar controle is beter. Daar geloof ik niet in. Het is een voorbeeld van een slecht verwachtingspatroon aangaande je medewerkers. Misschien komen we daar straks nog op terug. Eerst echter mijn opvatting, dat vertrouwen iets doet met mensen. Als je vertrouwen geeft aan je mensen komen ze daardoor in een soort ruimte te staan. Een ruimte waarin ze zichzelf kunnen zijn. Voor militairen is zo'n situatie van groot belang. Uiteindelijk gaat het om 'zelfstandigheid' van handelen in krisissomstandigheden. Hoe doe je dat nu? Geef mensen duidelijke, bij hen passende taken met zo weinig mogelijk randvoorwaarden. Al die randvoorwaarden betekenen vaak niets anders dan risicomijdend gedrag. Een soort gedrag overigens dat funest is voor ons bedrijf.

Neem het voorbeeld van de ongelooflijk ervaren adjudant in het eskadron. Zo'n man heeft talloze klussen al twintigduizend keer opgeknapt. Als je door middel van uitvoeringsbepalingen meent het ge-

drag van een dergelijke medewerker te moeten reguleren, zegt dat vooral iets van je eigen angst. Daarbij gaat het voorbij aan de kennis, kunde en ervaring van de man in kwestie. Vanzelf dat je steeds met die laatste zaken rekening blijft houden. Het 'managen' van de zaak is in die zin ook maatwerk. Van degenen die meer te bieden hebben mag je ook meer verwachten.

En de controle dan? Moet je niet weten of het goed is gebeurd?

Controle is vooral de zekerheid voor jezelf inzake de verwachtingen die anderen van jou hebben. Begrijp je dat? Vanzelf moet je meetmomenten inbouwen. Uiteindelijk moet je wel op het resultaat letten. Die meetpunten zijn echter wel op het produkt gericht en niet met een schuin oog op de mogelijke opvattingen van je commandant over jouw functioneren. Het gaat dus om de doelstelling.

Bij mijn stijl van leidinggeven horen risico-dragende factoren. Wist je dat de Romeinse soldaten mild waren voor hun falende leiders? Een kleine moeite om ze als aangeklaagde bij de Senaat om te laten brengen. Ze wisten echter dat zo'n aktie zich in de toekomst vanzelf zou wreken. Als je commandanten aan-

klaagt worden ze angstig, gaan bijgevolg risico uit de weg terwijl daardoor toekomstig succes uitblijft.

Laten we nogeens naar die tekst aan je bureau kijken. Het geeft een nogal fantastisch beeld van legers. Ik ken echter genoeg voorbeelden, ook uit de meest recente geschiedenis, waarbij er helemaal geen sprake is van minderheden die het voor de bedreigde meerderheid opnemen.

Vanzelf ken ik die ook. Je hoeft je ogen niet eens dicht te doen om je de Argentijnse dwaze moeders te herinneren en de Zuid-Afrikaanse zwarte meerderheid was tot voor kort bepaald niet juichend over hun leger. Over dat deel van de stelling valt inderdaad wel meer te zeggen. Iets wat we ook moeten doen. Er zijn genoeg legers die een regelrecht gevaar betekenen voor de meerderheid van de eigen bevolking. Neem Birma of tal van Afrikaanse landen.

Is het zo, dat de legitimering van een leger berust op het al dan niet toejuichen daarvan door de meerderheid van een bevolking? Is dat wat de stelling onder andere bedoelt?

Ik denk inderdaad dat het bestaansrecht van een leger ondermeer berust op het

brede draagvlak van een meerderheid in de samenleving. Voor een democratie als Nederland wordt dat met name zichtbaar in de meerderheidsopvatting van het parlement. Overigens betreft dat niet alleen het leger als zodanig. Ook de machtsmiddelen, de verantwoordelijkheden en de keuze voor bepaalde wapensystemen alsmede de inzet zijn daaraan onderworpen. Bij verschil van opvatting heeft het leger geen andere taak dan het aandragen van argumenten om tot besluitvorming te komen. Vanuit die optiek moet je het optreden van mariniers op de Dam in de jaren zestig of enige tijd geleden nog bij "perron-0" afwijzen. Het is dan niet relevant of er toejuichingen zijn of niet. Hetgeen waar je begrip voor op kunt brengen is nog niet altijd gerechtvaardigd.

Is het leger noodzakelijk?

Volgens mij is dat inderdaad het geval. Hoewel ik geenszins geloof in een uitsluitend slechte mensheid is het ontegenzeggelijk zo, dat mensen bij voortdur-ing in tegenstelling van belangen leven. Al mijn optimisme aangaande de goede bedoelingen van mensen ten spijt, regelgeving lijkt de enige manier om het allemaal in redelijke banen te leiden. Afspraken en regelgeving alleen is echter

onvoldoende. Er zal ook een machtsapparaat moeten zijn om de regelgeving veilig te stellen.

Kom je langs de lijnen van jouw redenering niet bij de politie uit? Vind je dat er bij toenemende spanningen in de samenleving meer 'blauw' op straat moet zijn of is die kleur 'groen'? Hoe verhouden politie en leger zich volgens jouw tot elkaar?

Belangentegenstellingen zijn er binnen een bevolking, maar ook tussen staten. In het eerste spanningsveld stelt de politie één en ander veilig, in het andere geval kan het leger optreden.

Overigens is er de laatste jaren nogal wat veranderd in de samenleving. Tot voor kort ging de idee van een bedreigde meerderheid als legitimatie voor defensieoptreden wellicht op. De uitzendingen in VN-verband hebben echter de ruimte laten zien voor nieuwe opvattingen

hieromtrent. In ieder geval kan je moeilijk overeind houden, dat een meerderheid van de Nederlandse samenleving zich bedreigd voelt door Cambodjanen of Joegoslaven. Na de ineenstorting van het communisme heeft het begrip 'nieuwe wereldorde' zijn intrede gedaan. Met dat begrip lijkt er ook een ruimere interpretatie te worden gegeven aan wat bedreiging is. Lange tijd ging het om de dreiging van fysieke benadeling. Tegenwoordig lijkt het erop, dat morele aspecten eveneens een rol zijn gaan spelen. Mensenrechten zijn daarbij een gevleugeld begrip. In het Oeganda van Amin deden we indertijd niets. Bij de huidige moordpartijen in Afrika is de roep om militair ingrijpen door de wereldgemeenschap overduidelijk hoorbaar.

Het militair bedrijf is bij uitstek een geweldsapparaat. Je gaat niet op schietoe-

fening om kleiduiven uit de lucht te halen. Is het geen paradox om met geweldsmiddelen morele waarden veilig te stellen? Kan je me uitleggen wat de verhouding is van het leger tot het begrip beschaving?

Het is inderdaad een paradox en het blijft een ongelooflijk lastig vraagstuk om tot een juiste afweging van doel en middelen te komen. Anderzijds hebben we opvattingen over hoe een leefbare wereld eruit ziet en willen we inderdaad niet ten prooi vallen aan chaos en onderlinge strijd. In dat laatste zit uiteindelijk ook mijn eigen rechtvaardiging verstopt om te kunnen doden. We raken hierbij wel de kern. Een keuze voor het militair bedrijf impliceert een voortdurende bezinning op de eigen morele stellingnamen.

Het is goed dat we met die vragen bezig zijn. Het raakt ook jouw aanwezigheid in het leger. Ik wil van een geestelijk verzorger ook andere dingen horen dan dat ik zo leuk in de roos heb geschoten.

Wat heb je eigenlijk bedoeld met het opplakken van die tekst op je bureau?

Eindelijk komt die vraag dan toch. Ik wil de vanzelfsprekendheid bespreekbaar maken. Zeker in een tijd van uitzendingen moeten we oefenen in eigen en maatschappelijk bewustzijn. In toenemende mate gaat het om de wetenschap dat we niet zomaar een willekeurige baan hebben. Iedereen zou moeten nadenken waarom hij/zij voor het leger heeft gekozen. Ik hecht aan nadenkende mensen.

Hoe bevorder je dat nadenken nog meer dan door het opplakken van teksten aan je bureau?

Ik denk dat je tal van zaken niet geïsoleerd moet benaderen. In mijn hele leiderschapsgedrag zal iets van de uitnodiging tot nadenken zichtbaar moeten zijn. Als ik mijn best doe de maandborrel nieuw leven in te blazen, is dat vanwege het belang van saamhorigheid. Als ik ga condoleren of op kraambezoek kom is dat omdat voor mij betrokkenheid bij het individu wezenlijk is. Overigens vind ik als Limburger een feestje ook gewoon leuk en een pint lekker. Het is spel en ernst tegelijkertijd. Laat onverkort mijn opvatting dat het goed is soms dilemma's onverkort en expliciet ter discussie te stellen.

Ik hoop Roel dat ons gesprek nog een tijdje mag duren. Wat EGO betreft: bedankt.

Raadsman Jan Sulman

Prikkels

symptoom van teruggaan in de tijd, dat ongetwijfeld doorgaat als niet op tijd aan de bel wordt getrokken. Voordat je het weet is het leger niet meer pluriform, met als risico: een staat in de staat.

De generaal Droste werd gedekt door de minister die bij het vertrek van de laatste dienstplichtige ook zijn voorkeur uitsprak voor een kort geknipt kapsel. Het lijkt nog onschuldig, maar de conservatieve selectie is begonnen.

Cor Out

De laatste dienstplichtige was nog niet de poort uit, of de haardracht van de militair stond weer ter discussie. De baas van de luchtmacht, generaal Droste, bleek heel wat opgekropte ergernis daarover te hebben.

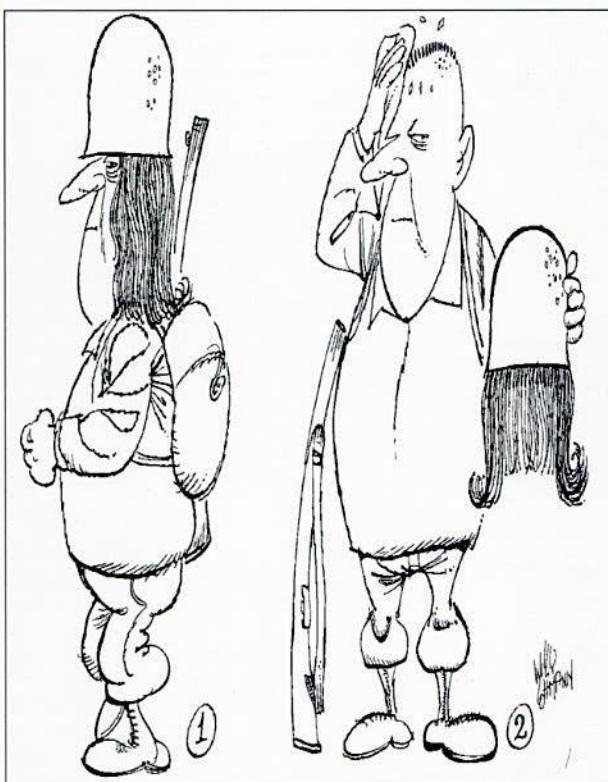
Op werkbezoek in Italië stuurde hij een tweetal militairen naar huis. Naar zijn mening waren ze door hun haardracht niet representatief om de luchtmacht in het buitenland te vertegenwoordigen. Nou is Friesland nog geen buitenland, maar op de Vliegbasis Leeuwarden waar hij als jachtvlieger heeft gewerkt, heb ik hem daar nooit over gehoord. Het onderhoud aan zijn F-16 werd uitgevoerd door "langharig tuig".

Sommigen waren er al bang voor dat bij het afschaffen van de dienstplicht en derhalve de vorming van een beroepsleger bepaalde ontwikkelingen zouden worden teruggedraaid. De bekende argumenten worden weer uit de motteballen gehaald. Een bedrijf mag eisen stellen aan het uiterlijk van zijn personeel, stelde men. Dat gebeurde toch ook bij de selectie van personeel voor een horeca-onderneming?

Dat het niet verstandig is de krijgsmacht te vergelijken met een private onderneming, begrijpt men niet of wil men niet begrijpen.

Ook op de KMA heeft de cadet Droste geleerd dat het beste leger een volksleger is. In onze verhoudingen kun je stellen dat een leger op z'n minst gedragen moet worden door de bevolking, wil je daar enige prestatie mee bereiken. Bij het selecteren van mensen voor het vormen van een krijgsmacht moet het uitgangspunt daarom voorop blijven staan dat het een afspiegeling blijft van de samenleving. Dat is niet noodzakelijk bij de personeelsruwing voor een horeca-onderneming.

Die afspiegeling werd redelijk gewaarborgd door de dienstplicht. Veranderingen in de samenleving brachten ook veranderingen in de krijgsmacht. Uiteraard zal door het niet meer vrij zijn van de haardracht niet plotseling een heel ander leger ontstaan. Maar het is toch een

Vragen staat vrij

Het lijkt eenvoudig.

Het zijn maar een paar woorden. De inhoud van die woorden, daar schijnt het om te draaien. Als dat enigszins aanwezig is, dan zouden mensen zich gelukkig voelen.

Zullen we even onderzoeken?

Die paar woorden:

- 'n Dak boven het hoofd.
- Voldoende geld om te leven.
- Wat om handen hebben waarin je iets van jezelf kwijt kunt, en waar je wat waardering door krijgt.
- Iets zien in jezelf.
- Contact-hebben met mensen.
- Vriendschap waarin je wat van jezelf kwijt kunt.
- Enkele mensen die jou zien zitten.
- 'n Paar mensen die om je geven.

Wat vind je?

Voel jij je gelukkig?

Is het niet zo eenvoudig?
Waarom dan niet?

Steven

HORIZONTAAL

1. landbouwvoertuig; 6. zonder ophouden; 7. zwaar; 8. zetel; 10. betreffende; 11. niet pluis; 15. ondeskundige; 16. soort; 18. met woorden; 19. knus

VERTICAAL

1. secreet; 2. toekomstige; 3. voorzetsel; 4. kruipend dier; 5. genoeg; 9. inwoner; 12. ongeveer; 13. proef; 14. zangstem; 17. kelner

		1		2		3		4	
5									
		6							
7									
			8						
		9							
10									
	11					12		13	
14									
15						16			
				17					
	18								
19									

WOODY HERMAN

EEN LEVEN GEWIJD AAN DE BIG BAND

Wanneer we de geschiedenis van de jazz onder de loep nemen dan is het vooral opvallend dat deze muziek in zo'n grote hoeveelheid facetten tot ons is gekomen. We kunnen o.a. onderscheid maken in stijlopvatting, instrumentarium, regio's en bezettingen. Wat dit laatste aspect betreft zijn de mogelijkheden in feite onbeperkt. Tussen solopianist Art Tatum en het grote orkest van Stan Kenton ligt een wereld van verschil, maar het blijft altijd jazzmuziek. Aan één van die grote orkesten in de jazz wil ik in dit artikel eens aandacht besteden, temeer daar we momenteel in Nederland van een echte Big Band-revival kunnen spreken. In talloze dorpen en steden studeren amateurs en professionals op de vaak heidens moeilijke arrangementen van de grote orkesten van weleer.

De jazz heeft maar een beperkt aantal werkelijk belangrijke Big Bands gekend. Ik denk dan in eerste instantie natuurlijk aan de formaties van Duke Ellington en Count Basie, maar ook Claude Thornhill, Dizzy Gillespie, Buddy Rich en Thad Jones/Mel Lewis hebben korte of lange tijd een uitstekend orkest gehad. De man die echter zijn hele leven heeft gewijd aan het in stand houden van een groot jazzorkest met een eigen duidelijk herkenbare identiteit en die daar letterlijk alles voor over had, was **Woody Herman** en over hem wil ik het in dit stuk dan ook graag eens hebben. Ik wil dan met name de periode tot 1950 belichten, omdat Woody's orkesten in die tijd toonaangevend waren qua sound, power en vernieuwing.

■ Boy Wonder

Woodrow Charles Thomas Herrmann werd op 13 mei 1913 te Milwaukee in de staat Wisconsin geboren. Zijn moeder was van Poolse en zijn vader van Duitse afkomst. Al vrij snel zou Woody, zoals zijn roepnaam was, Herrmann in het meer Amerikaans aandoende Herman veranderen. Dit mede op grond van het feit dat Woody al heel jong op de planken stond als zanger en als danser. Hij had dit van niemand vreemd, want zijn vader was zanger in een kwartet. Rond zijn tiende kon Woody van het verdiende geld een altsax kopen en kreeg hij les van Art Buech die een voorstander was van de strenge aanpak. Dit had tot gevolg dat Woody voortaan werd geïllustreerd als de **Boy Wonder Of The Saxophone**. Tijdens zijn High School jaren werd Woody opgenomen in de band van Joey Lichter en hij deed daar een schat aan ervaring op. Het was nog wel geen echte jazzmuziek, maar op het gebied van arrangeren en bandleiden was dit orkest een prima leerschool. Ook luisterde de jonge saxofonist naar platen van Duke Ellington en Don Redman en zo begon de jazz zijn muzikale denken te beïnvloeden. Toen Herman achttien was, ging hij on the road met de band van Tom Gerun. Op dat moment kon Woody niet bevroeden dat

dit zijn voorland was. Hij zou nl. zijn hele leven on the road blijven.

Na Tom Gerun werkte Woody nog bij mensen als Harry Sosnick en Gus Arnheim. Overigens mag niet onvermeld blijven dat deze orkestleiders Herman niet alleen als saxofonist, maar ook als zanger en danser engageerden. In 1932 had hij immers bij Tom Gerun al zijn eerste platen als zanger opgenomen! Omstreeks 1936 maakte Woody Herman reeds deel uit van het orkest van de beroemde Isham Jones, de componist van songs als "There Is No Greater Love" en "I'll See You In My Dreams". In datzelfde jaar besloot de schatrijke Jones zijn orkest op te heffen. De band viel in twee delen uiteen. De musici die de softe stijl van Jones wilden voortzetten, gingen verder onder leiding van violist Eddie Stone, terwijl de jazzadepten Woody overhaalden de leiding van een nieuwe jazzformatie op zich te nemen.

■ Eigen band

Voordat Woody aan de vorming van zijn eerste band begon, trad hij echter in het huwelijk met Charlotte Neste die hij vijf jaar eerder bij een revue had ontmoet. Zij zouden 46 jaar bij elkaar blijven. Het samenstellen van een orkest bleek overigens niet zo eenvoudig te zijn. Weliswaar beschikte Woody over de musici die samen met hem bij Isham Jones gespeeld hadden, maar de nieuwelingen vonden het aanvankelijk gebrek aan werk niet zo aantrekkelijk. Woody maakte hen daarom tot een soort aandeelhouder, zodat er bij een eventuele winst gelijk opgedeeld zou worden. Het orkest kreeg als naam **The Band That Plays The Blues** en het eerste optreden was op 3 november 1936 in de Brooklyn Roseland Ballroom. De bandleden begrepen dat zij nooit zouden kunnen concurreren met de orkesten van Count Basie of Benny Goodman en besloten derhalve zich op de blues te concentreren, terwijl ook het showelement een belangrijke rol speelde. Hoewel de band al vrij snel opnamen mocht maken, waren het toch heel magere jaren voor Woody

en zijn muzikale vrienden. Het zou tot 1939 duren alvorens de band het eerste succes zou boeken. Het nummer "**Woodchoppers Ball**" werd een hit, maar tot een echte doorbraak kwam het nog niet. Intussen had Woody al een paar zangeressen bij de band gehad onder wie Carolyn Grey en Mary Ann McCall. In later jaren zou Woody verklaren dat de zangeressen altijd voor veel trammelan in het orkest hadden gezorgd, uiteraard met name op het gebied van de liefde, maar dat zij nooit wezenlijk hadden bijgedragen aan de successen van de band.

■ The Herd

Pas in 1941 kwam dan eindelijk de lang verwachte landelijke erkenning. De band trok overal volle zalen en het was ook in die periode dat men het orkest ging aanduiden als **The Herd**. Het was overigens de uitgever van het blad *Metronome* George T. Simon die deze naam al in 1939 voor het eerst gebruikte had. Woody Herman stond altijd voor het orkest, maar dat nam niet weg dat hij in bijna ieder stuk wel in een of andere passage de klarinet of altsax ter hand nam. Woody was geen groot solist, maar hij had wel een fijne neus voor jong talent. Herman gaf aankomende musici altijd veel speelruimte en zijn orkest heeft dan ook een groot aantal later wereldberoemde musici voortgebracht. Zijn bands werden wel reizende conservatoria genoemd. Intussen zijn we in het jaar 1943 beland en beginnen zich bepaalde muzikale veranderingen af te tekenen. Het orkest heeft zich allang ontwikkeld tot een allround band en het aantrekken van bassist Chubby Jackson bleek een gouden greep. Deze flamboyante persoonlijkheid zou de komende jaren een grote rol in het orkest gaan spelen. Woody beschikte in die tijd al over uitnemende musici als trompettist Ray Wetzel, trombonist Eddie Bert en tenorist Allen Eager. Het jaar 1944 zou een nieuwe periode inluiden, vooral ook omdat de bezetting immers ingrijpend veranderd was. In de jazzhistorie wordt dit orkest aangeduid als **The First Herd**

en deze formatie ging vooral onder invloed van de Bebop en door de fantastische arrangementen van de toen nog erg jonge Ralph Burns en Neal Hefti vooruitstrevende paden bewandelen. Ook commercieel was de band een succes, het was oorlog en de mensen snakten naar een verzetje. Woody Herman heeft de **First Herd** altijd beschouwd als de beste band die hij ooit gehad heeft in termen van swing, eenheid en power. Bovendien speelden in dit orkest mensen als de trompettisten Pete en Conte Candoli, Shorty Rogers en Al Porcino, de saxofonisten Flip Phillips en John LaPorta en de trombonist Bill Harris. Het waren echter de fameuze drummers Dave Tough en Don Lamond die de band de overdonderende swing gaven, vandaar de bijnaam **The Thundering Herd**. In het jaar 1946 had de band één miljoen dollar aan inkomsten! Hoogtepunt van deze periode was wel de samenwerking van de band met de beroemde componist Igor Stravinsky die zo onder de indruk van de **First Herd** was dat hij speciaal voor dit orkest *Ebony Concerto* componeerde. Op 25 maart 1946 werd

dit stuk in de roemruchte Carnegie Hall ten gehore gebracht naast repertoiretoppers als "Apple Honey", "Caldonia" en "Bijou". Ook "Summer Sequence", een compositie in vier delen van Ralph Burns, kreeg een eerste uitvoering en dit werk oogstte eigenlijk meer waardering dan het prestigieuze *Ebony Concerto*.

■ Voorlopig opheffen

Intussen had Woody een zekere Abe Turchen als road manager aangesteld en dat zou in de loop der tijd een rampzalige beslissing blijken te zijn. In december 1946 deelde Woody zijn musici onverwacht mede dat hij had besloten de band voorlopig op te heffen. Niemand begreep wat er aan de hand was. Het orkest was muzikaal en commercieel op z'n top. Pas jaren later zou Woody Herman de ware reden prijs geven. Woody was altijd onderweg met zijn jongens en zijn vrouw Charlotte had de eenzaamheid niet meer aangekund en was aan de drank geraakt. Begin 1947 kreeg Woody van zijn accountants bericht dat hij de belastingdienst nog

30.000 dollar schuldig was. Iemand had klaarblijkelijk een misrekening gemaakt. Woody was nu wel gedwongen weer aan het werk te gaan en eind september begonnen de repetities met wat later **The Second Herd** genoemd zou worden. Dit orkest zou de jazzgeschiedenis ingaan als de **Four Brothers band** en was muzikaal een absolute top, maar financieel een flop. De tijden waren veranderd, de mensen gingen niet meer naar de grote ballrooms en luisterden nu veel meer naar populaire muziek.

De aanduiding **Four Brothers** heeft in de jazz echter eeuwigheidswaarde gekregen als exponent van een uiterst lichtvoetige, elegante en sonore sound. Wat was nl. het geval. In de **Second Herd** zaten in de saxofoonsectie de tenoristen Stan Getz, Zoot Sims en Herbie Steward. Samen met een andere tenorist Jimmy Giuffrè hadden zij in de band van Gene Roland al geëxperimenteerd met een bezetting van vier tenoren. Dat klonk fantastisch en het zette Jimmy Giuffrè aan tot het componeren van een stuk voor drie tenoren en een bariton, dus zonder de gebruikelijke lead-alt. Giuffrè noemde de compositie heel toepasselijk "Four Brothers". Eén en ander op verzoek van Woody Herman die al van deze sound gehoord had. Op 27 december 1947 werd het stuk op de plaat gezet en het sloeg in als een bom. Het is een absolute klassieker geworden en Woody Herman heeft sindsdien zijn saxsectie altijd laten spelen in boven genoemde bezetting. Deze unieke setting kwam overigens mede zo goed uit de verf omdat de betreffende musici allen op een Selmersaxofoon met een ebonieten Berg Larsen mondstuk speelden. Bovendien was voor alle tenoristen Lester Young met zijn vederlichte aanpak de inspiratiebron. Overigens had Woody als bandleider zo zijn problemen met deze jonge honden. Een groot aantal bandleiden was zwaar verslaafd aan drugs en vertoonde het daarmee gepaard gaande onvoorspelbare gedrag. Vooral de toch zo begaafde baritonist Serge Chaloff was soms volkomen onhandelbaar. Dit had uiteraard tot gevolg dat de prestaties van het orkest varieerden van bedroevend tot briljant.

■ Early Autumn

Veel prettiger is het om 30 december 1948 te memoreren. Op die datum dook

Woody Herman

*The Second Herd (The Four Brothers Band)
1947-1949*

de band de Capitol studio in om een aantal opnamen te maken en één van de vastgelegde stukken zou een sensatie veroorzaken. We hebben het dan over "Early Autumn", deel vier van de al eerder vermelde suite "Summer Sequence". Tenorist Stan Getz speelde in dit stuk een onwezenlijk mooie solo en nadien zou de wereld voor hem definitief veranderd zijn. Hij was nl. op slag wereldberoemd. Trouwens, heel veel musici uit de **Second Herd** hebben het orkest als springplank voor een luisterrijke solo-carrière gebruikt. Ik noem van hen de tenoristen Zoot Sims en Al Cohn, vibrafonist Terry Gibbs, gitarist Jimmy Raney, pianist Lou Levy en de later zo beroemd geworden componist Johnny Mandel ("Emily" en "The Shadow Of Your Smile").

Financiële ging het Woody inmiddels niet echt voor de wind. Het runnen van een dergelijk groot orkest is geen sinecure en je moet als bandleider bepaalde zaken delegeren. Je moet die mensen dan wel kunnen vertrouwen. Woody had daar geen geluk mee. De al eerder genoemde road manager Abe Turchen was vooral bezig met gokken en dan bij voorkeur met het geld van de band, maar hij "vergat" wel belasting af te dragen. In de herfst van 1949 werd de **Second Herd** door de lezers van het gerenommeerde blad *Down Beat* uitgeroepen tot beste orkest van het land, maar tegelijkertijd noopten de financiële perikelen Woody tot het opheffen van de band!

■ Latere bands

Woody kon op dat moment niet weten dat de bands die hij tot zijn dood in 1987 zou leiden nooit het niveau van de **First** en **Second Herd** zouden halen. Het waren vaak superbe units met prima solisten, maar het vernieuwende, avontuurlijke was er af. Toch wil ik ook aan deze latere bands, zij het kort, aandacht schenken. De **Third** en de **Fourth Herds** die Woody in jaren vijftig leidde, roeiden in feite tegen de stroom op. De pop had de plaats van de jazz ingenomen en Woody moest de nodige concessies doen qua repertoire. De band speelde in hoofsoms pure dansmuziek. Op 22 juli 1951 vond er een gedenkwaardige muzikale ontmoeting plaats. Het orkest

moest die avond in Kansas City spelen en het gerucht deed de ronde dat Charlie Parker zich in de stad bevond. Het bleek maar al te waar te zijn en diezelfde avond speelde Bird de sterren van de hemel, begeleid door Woody's Herd. Er bestaan amateuropnamen van die echter van zeer matige kwaliteit zijn.

Woody kon meestal voortreffelijk met zijn soms uiterst lastige jonge muzikanten omgaan. Hij voelde precies aan wanneer hij moest ingrijpen en dan kon hij ook zeer rigoureuus zijn. Verder had hij een prima gevoel voor nuances waar het arrangementen betrof. Met kleine ingrepen wist hij logge concepten te veranderen in zeer speelbare stukken. Ook in de vijftiger jaren telde zijn orkesten talloze toppers. Ik noem u slechts de trombonisten Urbie Green en Carl Fontana, de saxofonisten Bill Perkins en Richie Kamuca en vooral de zo tragisch bij een vliegtuigongeluk om het leven gekomen trompettist Bill Chase. De jaren zestig werden een soort renaissance voor de band. Er was een groot aantal boekingen en dus zou je mogen concluderen dat er goed verdiend werd. Waar het geld echter gebleven is, weet alleen Abe Turchen en hij besloot het in de jaren zeventig hoger op te zoeken. Hij overleed nl. en nam al zijn geheimen mee in z'n graf. Vooral de eminente tenorist Sal Nistico voelde zich na jaren van trouwe dienst in de Herd zwaar onderbetaald en hij liet dat merken ook. De periode tot 1980 is voor alle jazzmusici een heel zware geweest. Weinig werk en nog minder waardering. Ook Woody Herman probeerde het hoofd boven water te houden en besloot op de fusion toer te gaan. Hij installeerde een elektronische ritmesectie en speelde stukken uit het jazzrockidroom.

Op 20 november 1976 vierde Woody Herman in Carnegie Hall zijn 40 jarig jubileum als bandleider. Alle nog in leven zijnde groten uit het verleden gaven acte de présence en het werd een geweldige happening. Wanneer je de opname van het concert beluistert, hoor je een intens gelukkige Woody zijn "oude jongens" aankondigen. Musici als Stan Getz, Conte en Pete Candoli, Zoot Sims e.v.a. bezorgden hun vroegere boss een onvergetelijke avond. Enige tijd geleden merkte Shorty Rogers naar aanleiding van de dood van Stan Getz in een interview op dat de jaren van de **First** en de **Second Herd** zo fantastisch waren geweest, maar dat het zo'n pijn deed dat van al die musici er nog maar zo weinig in leven waren. Inderdaad, gelijk een revolutie verslindt ook de jazzmuziek zijn eigen kinderen. Voor de oude maestro Woody Herman waren de laatste jaren eveneens niet erg feestelijk. Weliswaar keerde hij weer terug naar de oude swingstijl zonder fusion invloeden, maar privé kreeg hij zware klappen te verwerken. Zijn vrouw Charlotte overleed in 1982 aan kanker en zijn schuld bij de belasting was inmiddels opgelopen tot een slordige anderhalf miljoen dollar. Op alle mogelijke manieren probeerden ze Woody tot betalen te dwingen. Zijn huis werd verkocht en niemand scheen zich te realiseren dat het hier ging om één van de grootste levende Amerikanen. Men wist dat Woody altijd te goeder trouw was geweest en dat malafide managers hem geruneerd hadden, maar men bleef hem achtervolgen. Van een muzikant heb je immers minder te vrezen dan van een gangster.

Al deze zaken hadden een funeste uitwerking op Woody's gezondheid en na een ziekbed van een paar maanden kwam op 29 oktober 1987 een einde aan het leven van de man die met zijn **Thundering Herds** hele generaties muziek liefhebbers aan zich verplicht had.

Theo Carree

■ Beknopte discografie:

<i>Blues On Parade</i>	1937 - 1942	MCA GRP 16062 CD
<i>Woodchoppers Ball Live</i>	1944	Jazz 621 CD
<i>Northwest Passage Live</i>	1945	Jazz 625 CD
<i>The Thundering Herds</i>	1945 - 1947	CBS 460825 CD
<i>Compact/Walkman Jazz: Woody Herman</i>	1951 - 1963	Verve 835319 CD
<i>The 40th Anniversary Carnegie Hall Concert</i>	1976	RCA Bluebird ND 90629 CD

VERKASSEN IS MEER DAN VERHUIZEN

In mijn diensttijd heb ik verhuizingen meegemaakt: van de ene kazerne naar de andere. Van Naarden naar Ede, naar Crailoo, naar Duitsland, naar Den Helder. Inpakken, wegwezen en weer uitpakken, meer was het niet.

Als kind heb ik maar één keer een verhuizing meegemaakt: aan het begin van de Duitse bezetting vielen er Britse bommen op het Amsterdamse Wilhelminagasthuis, bij ons om de hoek. Mijn vader besloot tot verhuizing naar een veiliger buurt. Na mijn studietijd heb ik in Oostenrijk, in Johannesburg en Kaapstad, in Abeokuta en Ikenne (Nigeria) gewoond; maar ook in Badhoevedorp, Noordwijk en Huizen. Aan die verhuizingen heb ik geen enkele herinnering, maar onlangs zijn we weer verhuisd en dat zal me blijven heugen.

We hadden 25 jaar op hetzelfde adres geleefd. Het huis waar de twee dochters als kleuters binnen waren gestapt en als volwassen vrouwen uit waren gegaan. Van dit huis van drie verdiepingen over naar een flat van drie kamers. Bezittingen moesten drastisch worden opgeruimd, weggegeven, weggedaan, weggegooid. Dat kostte soms moeite, maar minder dan verwacht. Nu zitten we in die flat met te veel boeken, te veel kleren, te veel prenten, te veel houtsnij-

werk; van alles te veel. En dat hadden we niet voorzien.

We hebben geen spijt van het besluit om te verhuizen, want het huis werd te groot, ook door de trieste herinnering aan wat niet meer is en nooit meer terugkomt. Nu staan we voor een moeilijker verhuizing - zullen we voorgoed naar Zuid-Afrika verkassen? Wij hebben wat met dat land, waar ik in 1959 al een jaar woonde, maar daarna als eerste ongewenste Nederlander ruim 30 jaar niet meer in mocht. Als de apartheid 15 jaar eerder was overwonnen, waren we zeker naar Zuid-Afrika geëmigreerd - de kinderen waren toen nog jong genoeg geweest om mee te gaan.

We verkassen niet, omdat we een hekel hebben aan Nederland, zeker niet. Nederland is in sommige opzichten te verkiezen boven Zuid-Afrika. Je kunt veel kritiek hebben op de Nederlandse samenleving maar Zuid-Afrika heeft nog veel in te halen op het gebied van persvrijheid, vrijheid van meningsuiting, verdraagzaamheid voor andersdenken, vrijheid voor seksuele geaardheid, vrijheid van keuze voor levensbeëindiging e.d. Want Zuid-Afrika is nog lang niet bevrijd van bekrompenheid - het land is zo christelijk en puriteins geïndoctrin-

neerd, dat daar nauwelijks ruimte is voor een redelijke discussie over humanisme, homosexualiteit, abortus, euthanasie, doodstraf. Zuid-Afrika heeft ons veel te leren ten aanzien van verzoening e.d., maar het land heeft toch een "humanistische" achterstand in te lopen en enorme sociaal-economische problemen op te lossen. Nederland is daarbij vergeten bijna "klaar", in de zin van "voltooid", ondanks de problemen die ook hier nog zijn.

Maar Zuid-Afrika boeit daarnaast toch, want het is binnen zijn grenzen ook de wereld-op-kleine-schaal: zoveel verschillende culturen, volken, talen; zoveel landschappen; zoveel uitdagingen ook. En we hebben er zoveel vrienden. Voor ons is Zuid-Afrika het "adoptief vaderland". Wij gaan niet om te rentenieren, maar om een beetje mee te leven met de veranderingen daar. Dat doen we de laatste vier jaar al, toen we drie maanden per jaar in Kaapstad woonden.

Het leven in Zuid-Afrika trekt ons zo sterk aan, dat we er graag permanent zouden willen wonen. En nu dat echt kan, durven we de beslissing niet aan. Want het gaat om meer dan een verhuizing van een huis naar een flat. Het betekent kiezen voor een ander leven, met andere contacten. Het jongste kind leeft niet meer, maar de ander is geworteld in Nederland. Die ga je missen, evenals de rest van je familie, je Nederlandse vrienden en kennissen. En hoe zit het met het ouder worden in Zuid-Afrika? Als je medische verzorging nodig hebt? Zijn we dan in Nederland niet beter af?

Kortom: verhuizen van een groot huis naar een flat is moeilijk, maar om te verkassen uit het ene naar een ander leven? We willen wel en we willen niet.

Kortom: een onmogelijke keuze. Dus gaan we (nog) niet verkassen en blijven we pendelen - voorlopig.

Karel Roskam

FOTO GERARD VAN ERKLENS

DE AMERIKAANSE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Al het gehele jaar stonden in dag- en weekbladen artikelen en beschouwingen over de aanstaande Amerikaanse presidentsverkiezingen. Maandenlang werden we geïnformeerd over de voorverkiezingen in de diverse staten en het "circus" van de partijconventies. De meeste mensen, zeker buiten de VS, nemen al dit nieuws voor kennisgeving aan, want men heeft nauwelijks enig idee hoe de verkiezing van de president van het machtigste land ter wereld tot stand komt.

Dit artikel probeert enig inzicht te geven in de verschillen tussen Democraten en Republikeinen, in het "gedoe" rond partijconventies en kiesmannen, kortom hoe het verkiezingssysteem in de VS werkt.

■ Verschillen

In de vorige eeuw was het verschil tussen beide partijen vrij groot te noemen. De Democraten droegen het stempel schuld te hebben aan de Burgeroorlog (1861-1865). De Zuidelijken hadden zich immers afgescheiden van de Unie. En Democraten waren zij, die zich niet wilden aanpassen aan de voortschrijdende industrialisatie en de "rechten der

deelstaten" (decentralisatie) hoog in hun vaandel hadden staan. De Republikeinen daarentegen waren voorstanders van een krachtige centrale leiding en noemden zich de "moderneren".

Na 1896 bekenden de meeste Amerikanen zich tot de Republikeinse partij. Met een onderbreking van 1913 tot 1921 (Woodrow Wilson) waren de Republikeinen steeds aan de macht, zowel in het Witte Huis als in het Congres.

In de twintiger jaren leek het er op dat dit zo zou blijven want van 1921 tot 1933 waren er steeds Republikeinse presidenten. Bovendien waren de Democraten ernstig verdeeld. Toch kwam hierin verandering toen Franklin D. Roosevelt de tegenstellingen tussen de "country" (het Zuiden en het Westen) en de "city" (het Noorden) wist te overbruggen. Daarnaast speelde de ontevredenheid over het niet aanpakken van de crisis door de Republikeinen zeker zo'n belangrijke rol.

■ Roosevelt-coalitie

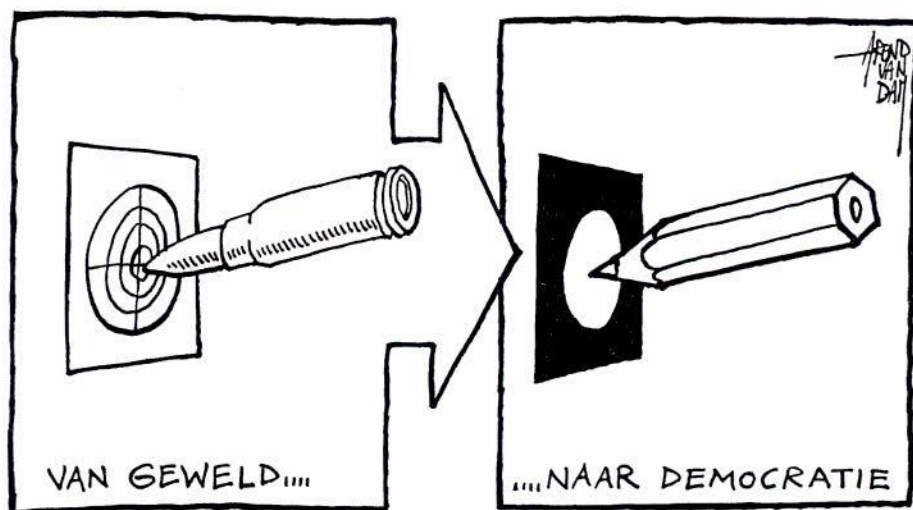
Bij de verkiezingen van 1936 won Roosevelt, zelfs met ruim 60% van de stemmen (hij won in alle staten op twee na). De Democraten dankten deze monsteroverwinning aan de steun van het Zuiden, de vakbonden, de "buitenlandse emigranten" in de grote steden, de negers, de progressieven, de vrouwen en de arbeiders. Al deze groeperingen tezamen vormden de Roosevelt-coalitie, een politiek verbond van dikwijls tegenstrijdige belangen.

Op den duur hield deze coalitie geen stand. Onder invloed van verschillende factoren brokkelde ze af: de conflicten tussen Roosevelt en het Hoogerechtshof over de New Deal-wetgeving (het hervormingsplan ter bestrijding van de economische crisis), de economische terugval na een tijdelijke opleving en de oude tegenstelling tussen "country" en "city". In toenemende mate gingen vooraanstaande Democraten van het Zuiden samenwerken met de conservatieve Republikeinen: de Conservatieve coalitie.

■ Na 1945

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog haalde de Republikeinse partij steeds meer stemmen in het Zuiden en kalfde de Roosevelt-coalitie steeds meer af. Zelfs de vakbonden dreigden in de periode Nixon (1968-1974) hun steun aan de Democraten op te zeggen. In 1976 leek het er even op dat de oude Roosevelt-coalitie weer nieuw leven was ingeblazen. In dat jaar won Carter met betrekkelijk klein verschil van de Republikeinse president Ford (de opvolger van de tussentijds afgetreden Nixon). In 1980 bleek echter de ontevredenheid over het beleid van Carter zo groot, dat de Republikeinen met een grote meerderheid wonnen. Niet alleen bij de presidentsverkiezingen (Reagan) maar ook in het Congres. In 1984 werd

Reagan met een overweldigende meerderheid herkozen. Op de staat Minnesota en de hoofdstad Washington na stemden de kiesmannen van alle Amerikaanse staten op Reagan (525 van de 538 kiesmannen). Na twee ambstermijnen moesten de Republikeinen in 1988 met een nieuwe kandidaat aantreden. Ook deze keer wonnen de Republikeinen (Bush) het ruimschoots van de Democraten (Dukakis). Na twaalf jaar aan de macht te zijn geweest moesten de Republikeinen in 1992 evenwel het veld ruimen voor de huidige president, de Democraat Clinton. In november a.s. gaat het dus om de herverkiezing van Clinton of een eventuele machts-overname door de Republikein Dole.

■ Voorverkiezingen

Voor de verkiezingen, die altijd plaatsvinden in november (dit jaar op 5 november), staan de VS zo ongeveer een jaar lang in het teken van de verkiezingsstrijd om het presidentschap. In januari begint de procedure van de kandidaatstelling binnen de partijen in de vijftig staten, de zogenaamde primaries (voorverkiezingen). Vanaf februari tot juni worden deze voorverkiezingen gehouden. Dat zijn verkiezingen waarbij het er vooral om gaat zoveel mogelijk steun binnen de eigen partij te verkrijgen. Dit is van groot belang om op de Nationale Conventie van de partij (juli/augustus) de meeste afgevaardigden achter je kandidatuur te verwerven. In ongeveer dertig staten worden deze voorverkiezingen gehouden, in de overige staten stellen of "verkiezingscomité's" van de partij de kandidaten aan of wordt dit beslist door het partijbestuur op de Staatsconventie.

■ Partijconventie

Op de grote Nationale Partijconventie wordt door de gedelegeerden van de verschillende staten gestemd. Soms behoeft er helemaal niet gestemd te worden omdat er maar één kandidaat is, soms zijn meer stemmen nodig om een kandidaat uit de bus te laten komen. In 1924 waren er op de Democratische Conventie 103 stemmen (!) nodig alvorens één kandidaat een duidelijke meerderheid behaalde. Op de Nationale Conventie wordt behalve een presidentskandidaat ook een kandidaat voor het vice-presidentschap (running mate) aangewezen en het partijprogramma voor de komende vier jaar vastgesteld. Voor de aanstaande verkiezingen kozen de Republikeinen Kemp als running mate

van Dole terwijl de Democraten de zittende vice-president Gore herkozen.

■ Bevolking

Op de eerste dinsdag in november kiest de bevolking van de VS de president. Niet rechtstreeks maar via kiesmannen. Er zijn 538 kiesmannen. Iedere staat heeft evenveel kiesmannen als zetels in het Congres, bijv. Californië 45, New York 41, enz. Een kandidaat moet in ieder geval de absolute meerderheid halen d.w.z. de helft plus één = 270 kiesmannen. Omdat de VS een districtenstelsel heeft, gaan alle kiesmannen in één staat naar de kandidaat die de meeste stemmen heeft, ook al is het maar één meer. Wat de Amerikanen dus eigenlijk doen is hun stem uitbrengen op de door de partijen aangewezen kiesmannen, die meestal onder de naam van de presidentskandidaat van hun partij op het stembiljet staan.

■ Kiesmannen

Het stemgedrag van de kiesmannen ligt tegenwoordig vast, overlopen naar een andere partij is al in tijden niet meer voorgekomen. Sinds 1888 is het niet meer gebeurd dat een kandidaat wel de meeste stemmen had maar niet de meerderheid in het college van kiesmannen. In het geval dat de stemmen in het college van kiesmannen zouden staken kiest het Huis van Afgevaardigden de president, evenals wanneer geen enkele kandidaat de absolute meerderheid behaalt. De laatste keer dat de verkiezingen echt spannend waren was in 1960 toen de Democraat Kennedy van de Republikein Nixon won met een "miniem" verschil (34.227.096 tegen 34.108.546 stemmen). In december tenslotte "kiezen" de kiesmannen de president. Officieel staat de uitslag pas vast als het Congres, in een gezamenlijke zitting van Huis en Senaat, de stemmen heeft geteld. Op 20 januari van het jaar daarop volgt dan de installatie van de nieuwe president.

■ Kiezer en gekozene

Kan iedereen president van de VS worden?

Een presidentskandidaat moet een "natural born citizen" zijn, hetgeen inhoudt dat hij in de VS geboren moet zijn.

Hoe zit het met de herverkiezing?

Tegenwoordig kan een president slechts één keer herkozen worden. Franklin D. Roosevelt werd, nog niet eens zo lang geleden, in 1936, in 1940 en in 1944 herkozen. Dat kan nu niet meer. In 1951 onder Truman (de opvolger van Roosevelt) werd het 22e amendement op de grondwet aangenomen zodat nu een president maar twee keer beëdigd mag worden.

Mag iedereen stemmen?

Stemgerechtigd zijn alle Amerikaanse staatsburgers van 18 jaar en ouder, mits ze al een bepaalde periode in het land wonen en zich als kiezer hebben laten inschrijven. In sommige staten is het dan nog weer van belang dat ze zich voor een bepaalde partij hebben laten inschrijven, omdat ze er anders niet op mogen stemmen of in de primaries hun stem niet kunnen laten gelden. Het is ook mogelijk dat een staat helemaal geen registratie vooraf kent. Het is dan voldoende dat een kiezer zich op het stembureau meldt met een identiteitsbewijs.

Hoe groot is de opkomst?

De opkomst bij de verkiezingen in de VS is altijd vrij laag te noemen (schommelt rond de vijftig procent). Vandaar dat een fors deel van de verkiezingscampagne erop is gericht dat de kiezers zich laten inschrijven.

Wordt bij de a.s. verkiezingen alleen de president gekozen?

Op 5 november a.s. kiezen de Amerikanen niet alleen de president maar ook de afgevaardigden voor het Huis van Afgevaardigden en 1/3 van de leden van de Senaat. Verder wordt 1/3 van de gouverneurs in de staten gekozen en duizenden rechters, sheriffs, enz.

Voor de Amerikanen worden het dus in november belangrijke verkiezingen. Voor Europa en de rest van de wereld nauwelijks minder. Want ook buiten de VS wordt uitgekeken wie de nieuwe Amerikaanse president zal gaan worden. Blijft het Clinton of wordt het Dole? Na dinsdag 5 november weten we meer.

Wim Heij

Vergank

De steen is sterk, ma

Het ijzer is sterk, m

Het vuur is sterk, m

Het water is sterk, ma

De zon is sterk, maar

De wolk is sterk, maar

De wind is sterk, maar

De mens is sterk, maar

De dood is sterk, maar ste

De liefde verga

rijkheid...

*Tekst uitgesproken door
raadsman Frits van der Kolk
bij de herdenking van de
slachtoffers van de vliegramp
op Eindhoven.*

het ijzer breekt hem
het vuur smelt het
het water blust het
de zon verdampt het
wolk verduistert haar
de wind drijft hem voort
de mens weerstaat hem
de dood slaat hem neer
er dan de dood is de liefde
nimmermeer.

KRUISRAKETTEN

Het vliegt door de lucht en het tikt. Het kan van heinde en ver - op duizend en meer kilometer afstand - gelanceerd worden. Onderweg is het praktisch niet te onderscheppen, het is hardstikke nauwkeurig en het berooft met een geweldige klap de mens van zijn geestelijk en fysiek welzijn. Nee, het is niet het programma van het nieuwe sportkanaal 7, maar u raadt het al: het is een kruisraket. Sinds de kruistochten hebben we vanuit het beschaafde Westen de heidenen in het Oosten eerst door middel van de kruisboog en uiteindelijk door middel van de kruisraket mores geleerd. Periodiek wordt Saddam Husseins Irak met die vernuftige bewijzen van Westerse technische superioriteit overladen. Ook nu weer.

Zoals bekend moordt Saddam - als hij de kans krijgt - zijn bureu, zijn Shi'iten, Koerden en familie uit en dit keer had hij het naar de mening van Clinton wederom te bont gemaakt. Hij had het indertijd door Amerika, Engeland en Frankrijk verboden deel van zijn land betreden om in de Koerdische burgeroorlog - zij het op uitnodiging van één van de strijdende groepen - een partijtje mee te blazen. Koerdenleider Barzani en zijn DPK zagen kennelijk meer heil in de vroegere vijand Saddam dan in de Amerikaanse beschermengel van vijf jaar geleden. In juridische zin leek de Iraakse president overigens gelijk te hebben: Irak is een soeverein, onafhankelijk land en met name in de VN-resolutie 688 - ik heb het er nog eens op nageslagen - staat niets over verboden gebied, wel dat Saddam zijn burgers niet dient te onderdrukken, maar óók dat Iraaks integriteit en onafhankelijkheid door een ieder gerepecteerd dienen te worden.

De no fly zone in het Zuiden en dat Koerden-reservaat in het Noorden berusten dan ook op wankelende interpretaties van het - laten we maar zeggen - internationale overwinnaarsrecht. Turkije en Iran mogen wel in Noord-Irak met hun bommen en granaten gooien, waar zulks Saddam in zijn eigen land verboden wordt. Een beetje raar is dat wel. Maar goed. De VS is juist die Koerdische partij te hulp geschoten, die geholpen wordt door Iran. En Iran is nu juist een van die landen waarvan de VS zelf verordonneert dat nie-

mand zich daarmee mag bemoeien omdat dat land het terrorisme in de wereld zou bevorderen. Zo helpt de VS de vriend van zijn vijand. Maar dat kan op de koop toe genomen worden. Net zo goed als door het Amerikaans optreden de Koerdische partij, die incidenteel de Turkse regering helpt de Turkse Koerden van de PKK af te maken, nu door de interventie van de VS benadeeld wordt. Een probleem voor de VS is dus wel dat zij in feite de vriend van hun vijand Iran te hulp zijn gekomen. Mede om partijdigheid te vermijden werd echter het Zuiden van Irak door kruisraketten getroffen en niet de militaire installaties in het Noorden.

Van meer belang is echter dat Irak daardoor wel de mogelijkheid ontnomen is met succes tegen Amerikaanse en andere geallieerde vliegtuigen op te treden. Niet de veilige haven wordt beschermd, maar de oliegebieden die aan Zuid-Irak grenzen. Aan veilige gebieden voor politiek vervolgd laat de internationale gemeenschap zich niet al te veel gelegen liggen, en al helemaal niet als er geen olie maar uitsluitend arme drommels te beschermen zijn. Maar dat wisten we in Nederland sinds Srebrenica ook al. Gebleken is dat die kruisraketten ondanks de advertentietekst van de wapenhandelaar - dat ze altijd 100% doel treffen - toch wat minder accuraat zijn. Op

27 kruisraketten waren weer 17 andere nodig om alsnog de beoogde schade te bewerkstelligen.

Maar wat erger is: die kruisraketten hebben niet alleen wat militaire objecten opgeblazen, ze hebben ook de indertijd gevormde coalitie ter handhaving van de internationale rechtsorde nauwkeurig geraakt. Niet alleen Rusland en China, ook Frankrijk, Spanje en zelfs de Arabische olielanden hebben een klap mee gehad en laten weten dat ze niet erg van het Amerikaanse optreden gecharmeerd zijn. En ook de Verenigde Naties, die onmisbaar leken als het gaat om de internationale legitimering van een militaire vredesactie, hebben grote scheuren opgelopen. Het is niet meer vanzelfsprekend dat ook de machtigste natie ter wereld, minstens voor de vorm, voor haar militair optreden elders in de wereld de instemming van de VN-Veiligheidsraad behoeft. De VS kunnen best zonder. Het snelle krijgshaftige optreden van de VS is goed voor de herverkiezing van Clinton in een land waarin de Verenigde Naties zo gewaardeerd worden dat men zelfs de contributie niet betaalt. Maar het is slecht voor de wereld wanneer als enige echte rechtsgrond voor militaire interventie slechts de wet van de sterkste geldt.

Leon Wecke

DR. APPIE ALBERTS VIERT CD-DEBUUT OP Z'N 50-STE

Hij is geniaal, maar ook een beetje gek. Of op z'n minst bijzonder. De musicus/chemicus dr. Albert (Appie) H. Alberts brengt deze maand een nieuwe plaat uit met zijn groep AA & The Doctors. *The doctor is in* heet 'ie. Alleen al bijzonder omdat het pas Appies eerste cd is.

De vorige twee albums kwamen uit voort het cd-tijdperk goed en wel begon. De eerste elpee - *Wash mah brain* - stamt uit 1982, de tweede - *Café racer* - uit '85. "Qua sound is er sindsdien niet veel veranderd", zegt dr. Alberts. *The doctor is in* staat weer vol sompige rock & roll, waar de live-sfeer vanaf druipet. Vuile rhythm & blues van eigen hand."

Begin vorige maand, op zondag 8 september, presenteerde de band het schijfje in de binnenstad van Emmen. Een thuiswedstrijd voor de zanger/saxofonist, omdat hij ooit in Emmen werd geboren. In Groningen vierde Appie op 20 september zijn vijftigste verjaardag, waarmee de tournee door Nederland werd ingezet. In het clubcircuit speelt de groep, met ex-bandleden van Herman Brood & His Wild Romance, voor volle zalen.

De carrière van Appie Alberts is er eentje die zonder meer opmerkelijk mag worden genoemd. Van 1965 tot 1974 studeerde hij scheikunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, hij promoveerde en werkte in Frankrijk en Amerika aan Nobelprijs-winnend chemisch onderzoek. Na een periode bij TNO als research-chemicus, verliet Alberts in 1981 de chemie. Hij stortte zich volledig op de popmuziek, kwam later toch weer terecht in zijn oude vak en is inmiddels opnieuw professioneel muzikant. Ondertussen verhuisde hij van Groningen naar Eindhoven, waar hij nog steeds verblijft.

Zoals hierboven al werd geschetst, reist Alberts veel. Zeer regelmatig is hij nog in Groningen te vinden. "Want dat is een geweldige stad", zegt hij. "Als ik daar de stad in ga kom ik al mijn oude vrienden tegen. En tot het moment dat ik met de eerste trein weer terug ga, blijf ik de kroegen in- en uitlopen. Van sluitingstijden hebben ze in Groningen nog nooit gehoord. Een paradijs dus."

De opnamen voor *The doctor is in* werden op een kilometer of honderd van dit 'paradijs' gemaakt, in de Duitse studio van New Adventures-bassist Harry de Winter. Enkele maanden namen de opnamen in beslag, telkens in perioden van enkele dagen. "Ik ben wel honderd keer op en neer geweest met de trein", zegt de muzikant, terwijl hij zwaait met een sta-

pel treinkaartjes. "Dat heb je als je zo'n eind weg woont."

Op de plaat is een andere bezetting van AA & The Doctors te horen dan de groep die tegenwoordig op de planken staat. Drummer Peter Walrecht herstelt van een motorongeluk en is noodgedwongen vervangen door Robert-Jan Mink. Bassist Gerrit Veen en gitarist Rick Meijer zitten nog wel in de groep. Voor Gerrit Veen is het de eerste keer dat hij samen met Appie Alberts op één plaat te horen is. Uitgerekend op de momenten dat de vorige albums uitkwamen had Veen de groep nèt verlaten. Om vervolgens natuurlijk weer terug te keren. "Nu is het eindelijk toch gelukt", zegt hij. "En met goed gevolg mag ik wel zeggen."

Samen met Harry de Winter en de bijna-vijftiger Appie Alberts zelf, tekende Gerrit Veen voor de productie van de plaat. "Hij klinkt lekker vet en heavy", zegt de bassist. "Maar er is ook ruimte

voor de meer cabaretse kant van Appie. Vooral het nummer *Dumb, dumb, dumb* is wat dat betreft een hoogtepunt."

Uiteindelijk kwamen er slechts tien nummers terecht op *The doctor is in*. "Daarmee was het verhaal af", zegt Veen. "Tegenwoordig schijnen er per se veertien nummers op een cd te moeten staan. Maar dat hebben we expres niet gedaan. Op deze manier is het een geheel, dat lijkt me belangrijker. Bovendien is de volgende plaat alweer in de maak. Het is dus zeker geen gevolg van gebrek aan creativiteit."

'The doctor is in' van AA & The Doctors wordt gedistribueerd door Coach Music uit Emmen. De actuele concertagenda wordt tweewekelijks gepubliceerd in het muziektijdschrift OOR.

Martin Groenewold.

A TIME TO KILL: EERSTE GRISHAM

De naam van schrijver John Grisham is niet meer weg te denken uit de filmwereld. De voormalige jurist legde zijn ervaringen neer in thrillers als *The Firm*, *The Client* en *The Pelican Brief*. De verfilmingen werden waanzinnige successen en Grisham krijgt tegenwoordig miljoenen geboden voor boeken waarvan hij nog geen letter op papier heeft. *A Time To Kill* was zijn allereerste roman. Het boek bevat veel autobiografisch materiaal, reden waarom Grisham lang aarzelde voor hij toestemming gaf om het te verfilmen.

A Time to Kill (in ons land te koop onder de titel *De Jury*) behandelt een onderwerp dat in Amerika nog altijd leeft, ondanks de wetten tegen racisme, die in de jaren zestig werden aangenomen na vele heftige en vaak bloedige acties.

Twee jonge, blanke racisten in Canton, Mississippi, ontvoeren op klaarlichte dag in een dronken bui een tienjarig, zwart meisje. Ze verkrachten het kind en laten haar vervolgens zwaar gewond achter. De daders worden zonder moeite gepakt. Maar de vader van het meisje, Carl Lee Hailey, een Vietnam-veteraan die bijzonder weinig vertrouwen in de rechtsgang van zijn staat heeft, wacht de gebeurtenissen niet af: hij schiet de beide racisten dood in de gangen van het gerechtsgebouw, waarbij hij onbedoeld de begeleidende politiemann ook raakt.

Nu zijn de rollen opeens omgedraaid: nu staat er, in een racistische, Zuidelijke staat, een zwarte man terecht die twee blanke mannen heeft gedood in plaats van twee blanke mannen die een zwart meisje hebben verkracht en mishandeld. Carl Lee vraagt de blanke idealistische

advocaat Jake Brigance om hem te verdedigen, omdat die zijn broer ooit ook goede diensten heeft bewezen.

Brigance, die een afschuw heeft van racisme en die bovendien zelf vader van een klein meisje is, neemt de zaak op zich. Maar onmiddellijk merkt hij met wat voor tegenstanders hij te doen krijgt. Hij kan om te beginnen niet voorkomen dat de jury geheel wordt samengesteld uit blanken. Dan blijkt de blanke openbare aanklager een uitermate bevooroordeelde, arrogante kwast te zijn. Maar ook de rechter zelf is niet van plan om zich erg druk te maken om het rechtvaardig toepassen van de wet, nu er een zwarte man terechtstaat.

Dan is er de Ku Klux Klan, die zich met de zaak begint te bemoeien ('wat we hier nodig hebben is een paar ferme, Godvrezende leden van de Klan...'), omdat de leider van de plaatselijke afdeling een broer is van een van de vermoorde mannen. Brigance wordt bedreigd, zozeer zelfs dat hij zich genoodzaakt ziet zijn vrouw en kind tijdelijk de stad uit te

sturen. Zijn huis zal zelfs worden platgebrand. Ook medewerkers van Brigance worden bedreigd en mishandeld. Uiteindelijk gaat ook de bevolking, blank en zwart, de straat op om te demonstren.

De uiteindelijke rechtszaak blijkt de nodige verrassingen op te leveren. Zo komt de studente die Brigance uit overtuiging assisteert bij zijn inspanningen (en die, om het extra ingewikkeld te maken, ook nog een beetje verliefd op hem wordt), met verrassend bewijsmateriaal op de proppen, en blijkt de agent die de beide daders in de gangen van het gerechtsgebouw begeleidde tijdens de schietpartij, toch te getuigen voor Hailey, ook al was het een kogel uit Hailey's geweer waardoor hij zijn been kwijtraakte.

In een wat larmoyant slotpleidooi, dat de film helaas enigszins ontkracht, doet Brigance op een uitermate geraffineerde manier een beroep op alle aanwezigen in de rechtszaal. Hij komt tot die ingeving op het moment dat Hailey tegen hem zegt: 'Als je naar mij kijkt, zie je niet gewoon een man. Je ziet een zwarte man.' Dat is de zin waar het in feite gedurende de hele film om draait.

A Time To Kill doet sterk denken aan de klassieker *To Kill A Mockingbird* van Robert Mulligan uit 1962, maar persoonlijk voelde ik ook associaties met de ijzersterke productie *Mississippi Burning* uit 1988 van de Brit Alan Parker, ook al draaide die film in de eerste plaats om het opsporen van drie vermiste civil rights-activisten en uiteindelijk om het ontmaskeren van hun moordenaars. Maar de sfeer van beide films is identiek: de hitte, de haat, de angst, de verbittering, met als schrale troost uiteindelijk wel het recht dat zegeviert.

Nieuwkomer Matthew McConaughey werd voor de hoofdrol verkozen boven sterren als Brad Pitt, Woody Harrelson en Val Kilmer, en Joel Schumacher had geen betere keus kunnen doen: de acteur benut deze kans van zijn leven optimaal, en zal in de toekomst heel wat scripts op zijn deurmat zien vallen. Maar de mooiste rol wordt toch gespeeld door Samuel L. Jackson als de vader die zonder aarzelen het enige doet wat in zijn ogen juist is. *A Time To Kill* vertelt weinig nieuws. Dat de film toch tot de laatste seconde blijft boeien is dan ook helemaal de verdienste van auteur John Grisham en regisseur Joel Schumacher, in samenwerking met de sterke cast en de toegewijde crew.

Leonore van Opzeeland

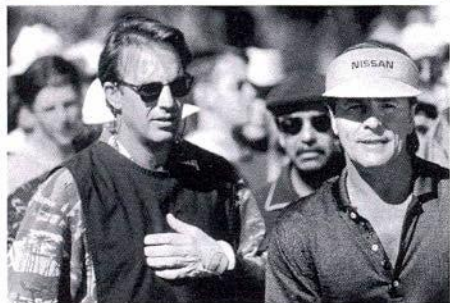
Film in 't kort

BLIND DATE

Theo van Gogh mag dan als mens de nodige botsingen veroorzaken, voor het Nederlands filmklimaat is hij onmisbaar. Hij durft voor zijn eigen projecten grote financiële risico's te nemen om maar aan niemand verantwoording af te hoeven leggen, en bewijst dat je met weinig geld en in weinig tijd toch opmerkelijke films kunt maken. Al was ik persoonlijk niet bijster gecharmeerd van 06, over telefoons, de film was wel de best bezochte Nederlandse productie van 1994. Voor zijn nieuwste, **Blind Date**, nam Van Gogh een enorme hypotheek op zijn huis. Binnen acht dagen goot hij zijn zelfgeschreven verhaal in een zeer originele vorm. Een man en een vrouw, die hun dochttertje hebben verloren, proberen via contact-advertenties (waar ze zelf op reageren dus), de intimiteit terug te vinden waar ze op een andere manier niet meer toe in staat zijn. In een serie intrigerende scènes krijg je als toeschouwer stap voor stap een beeld van de tragedie die zich tussen hen heeft afgespeeld. Met slechts twee acteurs, Renee Fokker en Peer Mascini, en op één lokatie, een restaurant, weet Van Gogh een volwaardige film te maken. Al is er hier en daar best iets op aan te merken, met elke rolprent wordt duidelijker dat Van Gogh ooit het meesterwerk gaat maken dat hij in huis heeft.

TIN CUP

Wie Bull Durham en White Men Can't Jump van Ron Shelton heeft gezien, weet dat hij de aangewezen man is om sport-

films te maken die ook nog ergens over gaan. Bij **Tin Cup** heeft Shelton de wereld van de momenteel immens populaire golf-sport als decor genomen voor een romantische driehoeksverhouding tussen een aan lager wal geraakte kampioen, een onsympathieke professional en een mooie vrouw die verloofd is met de prof, maar op wie de voormalige kampioen verliefd wordt, als ze bij hem les komt nemen. "Ik wilde een film maken over golf, waar mensen die er niks van snappen, ook nog lol aan konden beleven", aldus de auteur/regisseur. En dus nam hij Kevin Costner en Don Johnson om de vrouwelijke kijkers een plezier te doen, en koos hij Rene Russo als de begeerlijke dame om wie de beide mannen de clubs uiteindelijk kruisen tijdens het belangrijkste golftournooi dat Amerika kent. Dat Russo een psychologe speelt waar je maar beter uit de buurt kunt blijven, als je echt in de narigheid zit, mag de pret niet drukken. Zij is in feite maar bijzaak, want het gaat om de mannen, en om de sport. Als zodanig is **Tin Cup** volledig geslaagd. Let vooral ook op de geestige bijrol van Cheech Marin als de caddy annex mentor van Costner. Ik blijf golf een onbegrijpelijk saaie sport vinden, maar op deze manier wil ik er best twee uur naar kijken.

FARGO

Na zes zeer verschillende, maar stuk voor stuk zeer onderhoudende films kijken de miljoenen fans van Joel en Ethan Coen reikhalzend uit naar elke volgende productie van de succesvolle broers. **Fargo** is opnieuw een schot in de roos, en de bewonderaars die vonden dat The Hudsucker Proxy mank ging aan een te luxeuze art direction, zullen over deze laatste krachtsinspanning dik te vreden zijn. De Coens situeerden hun op ware feiten gebaseerde thriller n.l. in de ijzige vlakten van een winters Minnesota, waar vroeger veel Skandinavische immigranten domicilie kozen, wat nog altijd aan het accent en de namen is te merken. Hoofdpersoon in deze zwarte komedie is een sullige auto-verkoper die de ont-

voering van zijn eigen vrouw ensceneert. Hij hoopt op die manier een flink losgeld van zijn autoritaire, vrekkegige schoonvader los te peuteren. Maar de boeven die de misdaad moeten uitvoeren, zijn amateurs. Al snel gaan er dingen fout, en vallen er doden die helemaal niet dood hadden mogen gaan. De hoogzwangere politie-agente die op de zaak gezet wordt, vindt haar toestand echter geen belemmering voor een diepgaand, en uiteindelijk succesvol onderzoek. **Fargo** is een geniale mengeling van humor, romantiek en criminaliteit waar de Coens patent op hebben. Frances McDormand (de vrouw van Joel Coen) in de rol van de cop, heeft uitstekend begrepen welke toon ze bij deze subtiële materie moest aanslaan.

A COUCH IN NEW YORK

"Ik vond de films van Chantal Akerman prachtig, maar zo zwaar. Ik heb haar toen gewoon gevraagd om eens een komedie voor me te bedenken", aldus de Franse actrice Juliette Binoche. Akerman vond dat wel een grappig idee, en ging aan de slag. Van een krantenbericht had ze al snel een scenario gemaakt dat Binoche onmiddellijk aanstond. William Hurt speelt een depressieve, New Yorkse psychiater die zijn luxe appartement tijdelijk ruilt met een danseres uit Parijs. Hij moet er nodig eens uit, maar kan absoluut niet aarden in het rommelige, rumoerige huis van de Parisienne. Zij voelt zich echter onmiddellijk thuis in The Big Apple. Als de patiënten van de psychiater aan haar deur komen, besluit ze hen gewoon te ontvangen, en met enige aanwijzingen van haar vriendin zet ze de therapie eenvoudig voort. De mannen bloeien allemaal zichtbaar op, en zelfs de diep-gedepremerde hond van de psychiater wordt bij zijn tijdelijke bazin een compleet ander dier... **A Couch in New York** is lichtvoetig, vermakelijk en verrassend, al wordt de psychiatrie als wetenschap wel erg op de korrel genomen.

LvO

KOLONEL EN ARTS:

INTERVIEW MET DOKTER HOEJENBOS

Op het hieronder genoemde artikel van Leo van Bergen zijn nogal wat reacties binnengekomen, met name uit de hoek van de medische dienst van de Marine. Begrijpelijk omdat Marine-artsen het meest betrokken zijn geweest bij de uitzendingen naar Cambodja. Kapitein ter zee arts M.J.J.Hoejenbos, hoofd van de Sociaal Medische Dienst van de Marine, had bij het artikel het gevoel dat niet zozeer hij als persoon maar als functionaris van de geneeskundige dienst werd aangesproken door het artikel en wilde graag via een interview zijn reactie geven. Het gesprek voert veel verder: de ethische dilemma's van de militair arts komen aan de orde; dit zijn er eerder meer dan minder geworden de laatste jaren.

*Wat heeft u het meest
gestoord in het artikel
van Leo van Bergen?*

Ik ben geïrriteerd geraakt door de kop van het artikel, de opmaak met dat kranteartikel en de wat sensatieachtige stijl. Er werden in tussenzinnen allerlei suggesties gedaan die ik niet vind passen in het humanistisch gedachtengoed. Daar is redelijk denken, argumenteren en de prikkeling om zelf te redeneren toch belangrijk. Kritisch kijken, dat hoort bij het beeld dat ik heb van het humanisme, niet allerlei suggesties doen die je niet waar kunt maken. De histori-

reactie op

“Is oorlog goed voor de geneeskunde”

(EGO mei 1996)

sche feiten, die Leo van Bergen noemt kloppen overigens wel, het gaat meer om het totaal waarin de indruk gewekt wordt als zou de M.G.D. experimenteren op patiënten.

De huidige situatie bij de M.G.D. is juist één van kritisch zijn over hoe wij in de maatschappij staan, ook al is de historie van de militaire geneeskunde dubieus. Je staat er van te kijken hoe bijvoorbeeld

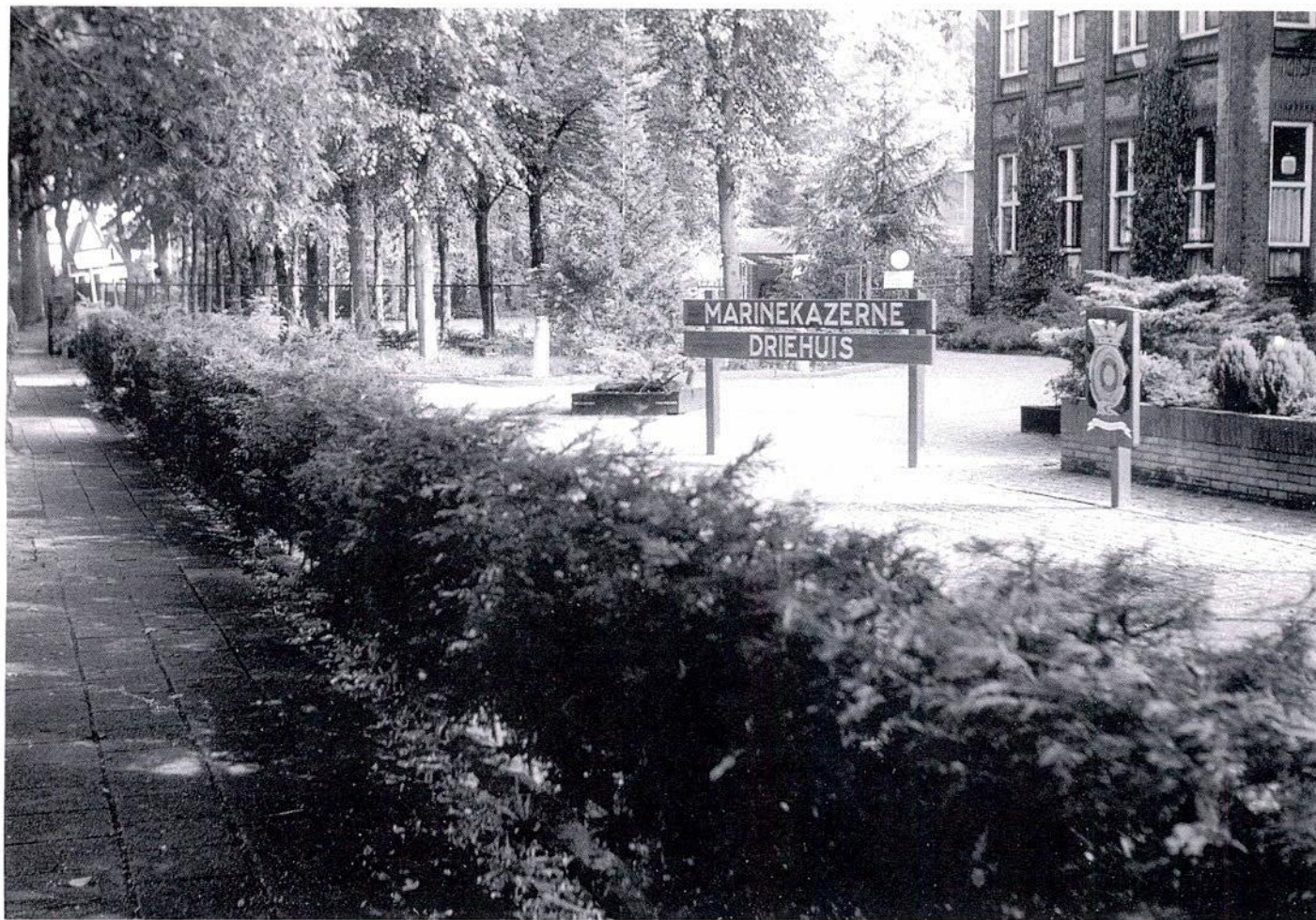
de militaire psychiatrie in de loop der jaren gefunctioneerd heeft. Datzelfde kan je zeggen van het Christendom: achteraf kun je zeggen dat er heel veel dingen gebeurd zijn waar je nu heel anders over denkt.

In het artikel worden mensen op het verkeerde been gezet: ik ga maar niet naar de M.G.D., dat is een dubieuze dienst, waar je alleen als proefkonijn gezien wordt en ze je snel afkeuren, terwijl wij toch proberen zo goed mogelijk voor alle patiënten te zorgen. Is dat nu een manier van de geestelijke verzorging om

mensen raad te geven?

Wat betreft de raadslieden zelf: als je zo je kritische kanttekeningen hebt ten opzichte van de M.G.D., hoe kan je dan samenwerken in het SCC? En omgekeerd: hoe kijkt de arts tegen de raadsman of -vrouw aan? “Ben jij er ook zo een die denkt dat de M.G.D. dubieus met mensen omgaat?”

Kunt zich voorstellen dat een bepaalde mate van wantrouwen van de geestelijk verzorger ten opzichte van de militairen in het SCC misschien wel gerechtvaardigd is?

Dan geldt dat wederzijds. Ook de geestelijk verzorger zal zich af moeten vragen waar hij staat. Je moet je wel realiseren dat zowel alleen zorg voor de patiënt als alleen het dienen van het organisatiebelang over de schreef kan gaan. Kiezen om te genezen is innerlijk tegenstrijdig met het doel van de krijgsmacht. Dat is een van ouds bekend dilemma. Maar dat geldt in andere mate ook voor de geestelijk verzorger: dient de geestelijke verzorging om mensen langer in een gruwelijke situatie te houden of stimuleer je mensen ontslag te nemen. Ook de arts kan trouwens op een bepaald moment aangeven dat iemand niet geschikt is voor het bedrijf ook al heeft het bedrijf deze persoon wel nodig. Voor de arts is het soms wat makkelijker, omdat hij wat meer mogelijkheden tot gebruik van de regels heeft om richting aan een proces te geven voor een patiënt. Dat ligt voor de GV-er moeilijker.

De eerste grondhouding voor een Nederlandse arts is het welzijn van de patiënt zelf, in die zin ben je meer arts dan militair. Je draagt de ethiek mee die gegrond is in een opleiding aan een Nederlandse universiteit, aangevuld met de militaire kant.

In de jaren 60/70 kwam de medische po-

lemologie op met mensen als Röling en Tromp. Daaruit is de Johannes Wier Stichting voortgekomen. Er is nog steeds een artsengroep die niets met de oorlog van doen wil hebben; en ook de slachtoffers niet zal helpen. De enige manier van pro-mens zijn is in hun ogen: de politiek beïnvloeden dat er geen oorlog komt. Dat is nu wel genuanceerder geworden.

Je ziet dat ook een organisatie als Artsen zonder Grenzen niet uit de voeten kan met strikte neutraliteit. Daar is ook het Rode Kruis in de Tweede Wereldoorlog ethisch gezien niet goed uit gekomen. Daarnaast kan ook de individuele arts op een bepaald moment wel zo ver komen dat hij het als mens niet meer kan verantwoorden wat hij doet, wat ook bij elke andere militair kan gebeuren.

Wil u iets zeggen over de keuze om al dan niet de ijzeren voorraad aan te breken voor burger slachtoffers?

Als arts zeg je op zo'n moment: aanbreken en mensen helpen. Maar je kunt ook zeggen: de minister wil artsen en middelen reserveren voor de jongens en meisjes die door de Nederlandse samenleving met alle normen en waarden die daar heersen naar elders zijn gestuurd om zich aan gevaar bloot te stellen.

De organisatie moet zich de vraag stellen: wat is hulpverlening eigenlijk, een individuele keuze telkens opnieuw of: proberen via infrastructurele maatregelen aan meer structurele preventie te

doen. Of te wel: onder een boom gewonden verzorgen en na een paar maanden weg zijn of: EHBO-lessen geven en een structuur voor bijvoorbeeld beter water en voedsel opzetten. Met wie moet je dan samenwerken: heel andere organisaties en de lokale gezondheidszorg.

Hadden we eerst het klassieke dilemma: hoe kun je als arts mensen beter maken om ze daarna de dood in te sturen, nu zijn daar wel wat vragen bij gekomen.

Bent u ooit zelf in zo'n situatie geweest dat u moest kiezen tussen twee verschillende belangen?

Ik ben niet in oorlogsgebied geweest. Wel heb ik veel meegevaren, ook naar Curaçao en de Antillen. Ik ben op Aruba bij de mariniers geweest en heb daar met de achterban en met de lokale bevolking te maken gehad. Elke arts moet in zijn loopbaan een keer een dilemma tegengkomen zijn: hoe wil ik optreden tegenover een patiënt en strookt dat met het belang van de organisatie. Als je meevaart kan dat al zijn: deze patiënt moet zo snel mogelijk van boord, maar dat is niet mogelijk door onze operationele opdracht.

Aan boord ben je als arts adviserend voor de commandant. Je bespreekt met de patiënt wat de gevolgen van de verschillende adviezen zijn. Ik ben altijd heel open daarover tegenover de betrokkene, dan weet je het beste wat deze zelf wil. De patiënt begrijpt de situatie meestal heel goed.

militairen een klacht met de achillespees heeft, dan is dat op zich zelf niet onrustbarend. Als blijkt dat hetzelfde ook elders voorkomt bij een groep militairen moet deze informatie bij elkaar komen. Dan kan ik er misschien achter komen dat er meer aan de hand is, bijvoorbeeld met het schoeisel.

Wanneer komt het niet bij de minister op tafel? Dat kan soms ook gewoon door de professionele mening van een arts komen: mijn diagnose is dat dit niet zo is. Er wordt dan niet gekeken naar het waarom van de klacht. Je kunt je ook afvragen of de achtergrond van een klacht wel alleen de vraag voor een arts is.

Wat gebeurd is, is wel een les voor de hele nazorg, waar we toch anders tegen aan moeten gaan kijken. Nederland heeft niet zo'n goede historie wat betreft veteranenbeleid, daar is men inmiddels wel mee begonnen en moeten we zeker mee doorgaan.

Joan Merens

Die is natuurlijk ook militair en afhankelijk van u.

Ja, maar dan heb je het probleem wel opgelost, maar je geweten is toch voor langere duur niet gesust, als het belang van de patent echt schade opliep. Ik kan niet voor elke militaire arts spreken, maar wij zijn toch te veel geschoold in medische ethiek om je geweten te laten sussen door de toestemming van de patiënt.

Wat betreft contact met lokale bevolking: je kunt als militair arts nog wel eens wat extra doen met bijvoorbeeld medicijnen. Maar voor de marine ligt dat vaak weer anders, omdat je op een schip toch verder af zit van behoeften aan geneeskundige hulp.

Kunt u na dit "zorg" gedeelte iets zeggen over nazorg voor uitgezonden militairen en de houding van defensie daarbij? Hadden niet heel wat problemen voorkomen kunnen worden door een iets ruimhartiger opstelling?

Er zijn inderdaad allerlei problemen naar boven gekomen. Je kunt je afvragen wanneer iets van een incidentele zaak een algemeen probleem wordt, zodat alle hens aan dek moet om de zaak uit te zoeken.

Er is ook een organisatorisch probleem: als ik als arts constateer dat een aantal

Hivos steunt homo-emancipatie in ontwikkelingslanden

GELIJKE RECHTEN VOOR IEDEREEN

“Perverse lieden die geen rechten hebben” en “On-Afrikaans en in strijd met de zwarte cultuur”. Zo typeerde president Robert Mugabe van Zimbabwe de homo's en lesbiennes van Hivos-partner GALZ, die in augustus van het vorige jaar aan de internationale boekenbeurs in Harare wilden deelnemen. Ze werden geweigerd. Enkele maanden later herhaalde Mugabe zijn onfrisse uitspraken tijdens de Global Coalition for Africa in Maastricht. De voorzitter van deze tweede Global Coalition - minister Jan Pronk voor Ontwikkelingssamenwerking - zei onlangs zijn steun toe aan homo's in de derde wereld. Hivos steunt de homo-emancipatie in ontwikkelingslanden al sinds 1990.

“Hivos is zeer actief waar het gaat om directe ondersteuning van het proces van emancipatie en het veiligstellen van de rechtspositie van homoseksuelen,” stelt Frans Mom, beleidsmedewerker Aids bij Hivos. “In het kader van mensenrechten, Aids en gender zullen we hier nog meer mee naar buiten treden en zoeken naar zinvolle vormen van samenwerking. Zo is Hivos sinds 1993 geassocieerd lid van de International Lesbian and Gay Association (ILGA).” En, over de relatie tussen homosexualiteit en Aids: “Om effectieve Aids-preventieprogramma's te garanderen zul je seksualiteit moeten bespreken. Alle vormen van seksualiteit. Hierin speelt de homobeweging wereldwijd een duidelijke pioniersrol.”

Homosexuele mannen en vrouwen hebben het, zeker in ontwikkelingslanden, niet gemakkelijk. In veel landen is homosexualiteit niet alleen onbespreekbaar, maar ook wettelijk verboden en wachten er lange gevangenisstraffen, zoals bijvoorbeeld in Sri Lanka en India. Dit geldt met name voor homosexuele mannen, over vrouwen wordt meestal niet gerept. Voor beide groepen leidt het taboe op hun seksuele voorkeur tot een ‘onzichtbare’ levenswijze.

■ Gunstige uitzonderingen

In geen enkel land is de zeggenschap over de eigen seksualiteit wettelijk vastgelegd. Het Zuid-Afrika van Mandela kan hier, met de vaststelling van een nieuwe, definitieve grondwet in juli van dit jaar, een gunstige uitzondering op gaan vormen.

Hivos ondersteunt de Zuidafrikaanse National Coalition for Gay and Lesbian Equality. Deze lobby-organisatie maakt zich sterk voor het opnemen van een speciale clausule in de grondwet, die discriminatie op grond van seksuele geaardheid verbiedt. Dit kan van grote betekenis zijn voor de homo-emancipatie wereldwijd.

Hivos-partner *Pink Triangle* in Maleisië

geeft Aids-voorlichting aan een breed publiek, waaronder homoseksuelen. Bovendien brengt *Pink Triangle* mensen bij, welke rechten zij hebben en hoe zij zichzelf te weer kunnen stellen tegen discriminatie. In India steunde Hivos in 1994 een eerste, in Bombay georganiseerde, conferentie over ‘Opkomende homo-identiteit in Zuid-Azië’.

Latijns-Amerika kent reeds lang een ‘zichtbare’ homo-emancipatiebeweging, die vaak onder uiterst moeilijke omstandigheden moet opereren. In Guatemala vestigde *Casa de Cultura Gay* een ‘eigen huis’. In dit informatie- en documentatiecentrum kunnen homoseksuele mannen en vrouwen -traditioneel gescheiden

in Guatemala- elkaar ontmoeten. Hivos ondersteunt dit nog jonge initiatief van harte.

■ Export westerse cultuur?

De kritiek op de plannen van minister Pronk en -analoog hieraan- op de werkwijze van Hivos is de laatste tijd niet van de lucht geweest. Er zou geen oog zijn voor de werkelijke prioriteiten binnen het toch al slinkende ontwikkelingsbudget. Bovendien zouden westerse waarden -na de koloniale tijd- opnieuw worden geëxporteerd.

We spreken echter over culturen die in veel gevallen homosexualiteit wel degelijk in zich hebben opgenomen, denk maar eens aan de Indiase Kama Sutra en het Arabische Duizend-en-een-Nacht verhaal. Feit is dat mensen ‘ondergronds’ moeten leven, hun werk kwijt-raken en uit hun - met name in de Afrikaanse cultuur zo belangrijke - familie worden gestoten vanwege hun seksuele voorkeur. Er is dus sprake van een serieuze schending van mensenrechten. Rechten die universeel gelden.

Onno Groustra

Homosexuelen: Mugabe's zere wonden

De geur van brandend papier en hout op een Boekenbeurs. Een paar boze kreten maar ook gefluister. Een woedende groep jongeren schreeuwt, dreigt en vervloekt de spreker die hen verzoekt de reeds vernietigde stand van Hivos-partner Gays and Lesbians of Zimbabwe (GALZ) te verlaten. Dit gebeurde op de Zimbabwe International Book Fair 1996. In Harare, de stad van de zonneschijn, die verstoken werd van het zonlicht van respect voor de rechten van homoseksuelen.

In 1995 werd GALZ's deelname aan de beurs belet door een woedende president Mugabe. GALZ kwam echter terug in 1996, ondanks bedreigingen met geweld en politie-arrestatie.

Dit keer raakte de president de zere wond niet zelf aan. De geselaar was het overijverige Hoofd Voorlichting Bornwell Chakaodza en de Censuur Commissie. Anti-homo demonstranten van de regeringspartij, baldadige studenten en religieuze fanatici verklaarden hun steun in de straten. Maar GALZ getuigde van veerkracht, bracht de zaak voor het gerechtshof en won. De vernederde procureur generaal Patrick Chinamasa, zwoor dat hij dringend beroep aan zou tekenen. ‘Het is tegen onze cultuur’, luidde de zwanezang van de onwetenden. Ook al zeggen historici dat homosexualiteit er altijd al geweest is, zelfs vóór het kolonialisme.

Nu is de toekomst van de Book Fair in Zimbabwe, de grootste in sub-Sahara Afrika, onzeker. Zuid-Afrika, waar vrijheid van seksuele keuze wettelijk beschermd is, zal niet aarzelen om de kans te grijpen de volgende keer de beurs te organiseren.

Chenjerai Hove

Humanistisch Verbond
Uitzending 8 oktober 1996
Nederland 1, 22.30 uur

Yoy - Studio:

OVER DE GRENS

Theatergroep Rotterdams Lef.

Mijn vader zegt: Met zo'n korte rok ga jij de deur niet uit. Mijn moeder zegt: Kijk uit voor jongens. Ze liegen en laten je stikken. En mijn moeder zegt: Aftrekken mag, als je maar niet overdrijft. Over de grens gaat over stoere jongens en preutse meisjes, over vrijen, versieren en seks, over wat wel en wat niet kan. Met dans, muziek en acts op het schoolplein en in de disco.

Een soldaat met een kaalgeschoren hoofd heeft een professionele uitstraling. De echte skinhead wist dat al

VRIJ NEDERLAND 3 augustus 1996

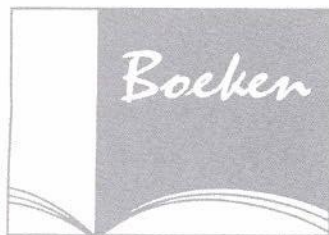
TV Documentaire NOEM HET SLAAP

Noem het slaap is een documentaire over de Amerikaanse schrijver Henry Roth, die in oktober 1995 overleed. Hij geldt als een van de best bewaarde geheimen van de Amerikaanse literatuur. Roth stond bekend om zijn schuwheid tegenover de media en heeft zijn verblijfplaatsen altijd geheim gehouden. Zijn uitgevers en vrienden beschermden hem tegen opdringerige belangstellenden. Er bestaan dan ook weinig interviews met hem.

Henry Roth werd 89 jaar. Zijn leven lang heeft hij zowel lichamelijk als geestelijk een gevecht met zichzelf geleverd. Nadat hij op 28-jarige leeftijd zijn roman "Call it sleep" had gepubliceerd kwam hij in een 'writersblock' terecht

dat vijf decennia zou duren. Toen hij uiteindelijk zijn geestelijke blokkade overwon, was hij lichamelijk zo verzwakt door reuma dat schrijven een constant gevecht tegen pijn inhield. Alleen zijn enorme wilskracht maakte het mogelijk dat hij een monumentale autobiografische romancyclus van ruim 3000 bladzijden kon voltooien. Het eerste deel, *Mercy of a rude stream*, is inmiddels gepubliceerd, het tweede deel verschijnt binnenkort ook in Nederland (bij de Bezige Bij).

Uitzending Woensdag 9 oktober 1996, Nederland 1, 22.00 - 22.25 uur (herhaling: 12 oktober, 12.00 - 12.25 uur, Nederland 1)

werd. Een middenweg was er niet, niet voor Duras, niet voor haar lezers.
Marguerite Duras: Dat is alles. Vert. Marianne Kaas. Van Gennep, Amsterdam 1996. 48 blz. f 19,90.(FS)

LEGAL THRILLER

John Burdett, voorheen advocaat in Londen en Hongkong, heeft met de thriller: **Het verleden van Thirst** internationale bekendheid gekregen en met recht.
 Rechercheur Georges Holmes bezoekt de alom gerespecteerde advocaat James Knight om de moord op zijn voormalig cliënt Oliver Thirst te bespreken. Tot grote verbazing bekent Knight spontaan Thirst zelf te hebben vermoord omdat deze een verhouding had met zijn vriendin Daisy. Tijdens de rechtszaak die volgt komen alle feiten aan het licht. In volle vaart, met verrassende wendingen en onverwachte ontwikkelingen, wordt de levensgeschiedenis van Thirst uit de doeken gedaan. En dan blijkt niets te kloppen van wat ogen-

schijnlijk zo voor de hand lag.... Gewoon een heerlijk spannend en verrassend boek.
John Burdett: Het verleden van Thirst. BZZTôH, Den Haag 1996. 311 blz. f 34,50. (EK)

DIENTSPICHT

Het afschaffen van de opkomstplicht zal zonder enige twijfel leiden tot het uitkomen van een aantal boeken over de dienstplicht. Als eerste in deze rij verscheen dit voorjaar: **Voor koning(in) en vaderland.** Dienstplicht door de jaren heen van Aad Jongbloed.
 In dit vlot geschreven boek schetst de auteur, zoals de titel al doet vermoeden, de geschiedenis

van de militaire dienstplicht in ons land. Uitgebreid belicht Jongbloed de onstaansgeschiedenis vanaf

1813 en loopt vervolgens de wijzigingen m.b.t. de dienstplicht langs. Uiteraard ontsnapt ook de inzet van de krijgsmacht niet aan zijn aandacht (van de Tiendaagse Veldtocht tot en met Bosnië) al komen sommige optredens er wel erg bekaaid van af (Tweede Wereldoorlog, minder dan één pagina). Het zwaartepunt van zijn, met veel anekdotes gelardeerde, "geschiedschrijving" ligt op de periode na de Tweede Wereldoorlog en dan in het bijzonder op de roerige jaren zestig en zeventig, de periode van de opkomst van de VVDM en de daarmee gepaard gaande strijd voor een verbetering van de leef- en werkomstandigheden en de rechtspositie van de dienstplichtigen.

Er dienen bij dit boekje beslist enige kritische kanttekeningen te worden gemaakt:
 - Niet de kunstschilder Jelle Troelstra riep in 1918 op tot revolutie doch zijn vader Pieter Jelles Troelstra (blz. 44).
 - De ene keer leest men dat de minister van defensie, Relus ter Beek, het advies van de Commissie-Meijer in zijn Defensienota 1991 overneemt (blz. 64) terwijl deze een eind verderop (blz. 144) *het rapport vrijwel ogenblikkelijk in de bureaula deed verdwijnen*.
 - Het was inderdaad een zeer verbreide gedachte dat men met een S5 wellicht moeilijker in aanmerking zou komen voor een baan bij de overheid. Toch kende nagenoeg iedereen, bij enig nadenken, wel mensen met een S5-verleden die nadien bij de overheid in dienst waren getreden. Jongbloed beweert desondanks over de S5'er met grote stelligheid (blz. 97): *Een baan bij de overheid kon hij wel vergeten*.

Zo zitten er nog veel meer onnauwkeurigheden en slordigheden in dit boek en is het oppassen geboden er zich op te verlaten. Ondanks alle kritiek valt er ook heel wat te lachen om de smakelijk opgediste soldatenhumor.
Aad Jongbloed: Voor koning(in) en vaderland. Dienstplicht door de jaren heen. Alpha, Zutphen 1996. 159 blz. Geill. f 29,50. (WH)

HET HELSE PARADIJS

Het Cuba, zoals dat beschreven wordt in **Het helse paradijs**, bestaat niet meer op die manier, zoveel weten we wel uit de krant. Ook op Cuba, zelfs op Cuba, hebben zich de laatste jaren nogal wat veranderingen voltrokken. De oude Fidel Castro probeert nog steeds een soort socialistisch paradijs in stand te houden, maar daar waar het redelijk gaat op het eiland, en dat is bepaald niet overal het geval, komt dat eerder door kapitalistische invloeden. Het helse paradijs van de vrouw

die bij haar geboorte de naam Patria kreeg, bijna geboren op de dag van de arbeid 1 mei en Che Guevarra legde de vlag op haar moeders buik toen de weeën kwamen,

wordt gevormd door de socialistische heilstaat van Castro in contrast met haar eigen verlangens naar liefde, en dan vooral naar de lichamelijke liefde. De namen van mannen zijn abstracties: de Nihilist, de Verrader en staan voor de samenleving waarin de vrouw, die zich later Yocandra gaat noemen, probeert te overleven. Zoé Valdés schrijft in de directe taal die we kennen van Zuidamerikaanse schrijvers: dicht op je huid en soms te dicht, dan moet je het boek even weggewen om op adem te komen. Je voelt de warmte, de angst, het zweet en dat is niet altijd even prettig voor de meer afstandelijke lezer. Geen reden echter om het boek te laten liggen.
Zoé Valdés: Het helse paradijs. NOVIB, Den Haag/AMBO Baarn 1996. 117 blz. f 29,90. (JM)

HART VOOR DE VREDE

Mahatma Gandhi - man van vredesmarsen en geweldloos verzet - sprak vaak van de 'opvoeding van het hart'. In hem vindt de hindoe-mysticus, oncoloog, filosoof, leraar, therapeut en schrijver dr. Mansukh Patel zijn grootste inspiratie. De 40-jarige Patel werd uit Indiase ouders geboren in Kenia, in het gebied van de Masai, een stam met een sterke spirituele band met de natuur. Als kind verkeerde Mansukh dagelijks met de Masai en was hij ook ooggetuige van hun bloedige MauMau-opstand, waardoor hij het leven in zijn

AFSCHEID VAN DURAS

Toen ze op 3 maart van dit jaar op 81-jarige leeftijd was overleden werd Marguerite Duras in alle media een van de grootste Franse auteurs van deze eeuw genoemd. De literaire nalatenschap van deze obsessie waarneemster van mensen, niet het minst ook van zichzelf, om-

Marguerite Duras

Dat is alles

Het afscheid van een schrijfster

Via Gennep Amsterdam

in 1959 met haar tekst en scenario voor Alain Resnais' film *'Hiroshima, mon amour'*. Ze deed 25 jaar later opnieuw wereldwijd van zich spreken met haar roman *'De minnaar'* (1984), waarvoor ze de Prix Goncourt kreeg en die de grootste Franse bestseller van na de oorlog werd. Sindsdien zijn 30 van Duras' teksten in het Nederlands uitgebracht, waarvan 12 romans bij Van Gennep (alle in EGO besproken). Hier verscheen ook onlangs *Dat is alles*-Het afscheid van een schrijfster, de laatste publikatie van Duras in oktober '95. Ze droeg het boekje, zoals te verwachten was, op aan haar 40 jaar jongere minnaar, steun en toeverlaat Yann Andréa, die haar in 1988 ook uit een vijf maanden durende coma deed ontwaken. Van de uiterst beknopte dagboekachtige teksten volgen er hier enkele:
-Door je leven lang te schrijven krijg je het schrijven onder de knie. Het behoedt je nergens voor.

-Toevallig ben ik nu eenmaal geniaal. Zo langzamerhand ben ik daar wel aan gewend.
-Vreemd, hoe ik nog altijd van je houd, zelfs wanneer ik niet van je houd.

Dat is alles weerspiegelt voor het laatst de gigantische beeldende kracht van een schrijfster en cineaste die, mede door haar vaak provocerende stellingname, eigenlijk alleen geliefd óf verguisd

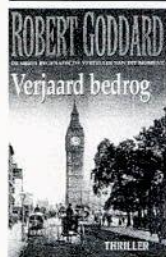

rauwste vorm leerde kennen. Zo ontstond zijn intense betrokkenheid bij de lijdende mens. Samen met de ook in Afrika geboren Rita Goswami - die sociologie en verpleegkunde studeerde in Wales, waar beiden wonen - organiseert Patel de inmiddels beroemde Eurowalks 2000, voettochten voor de vrede, naar o.a. Noord-Ierland, Auschwitz, Bosnië en Kroatië. Samen schreven ze onlangs een zelfwerkboek over hun toepassing van de body/heart/mind - techniek, getiteld **Dansend tussen vreugde en verdriet**. In een voorwoord schrijft Marcel Messing: *Dr. Mansukh Patel en Rita Goswami zijn echte "hart-leraren". (...) In dit boek vertellen ze ons dat er, hoe moeilijk of pijnlijk onze uiterlijke omstandigheden ook mogen zijn, in ons innerlijk een grote kracht huist - de kracht van het hart die we kunnen gebruiken om negativiteit te transformeren.*

Dat gebeurt met behulp van tientallen heel eenvoudige na te volgen oefeningen, handig geïllustreerd en met vele anekdotes, wijsheden en zowel ontroerende als vaak humoristische korte verhalen. Een zeer bruikbare gids voor een liefdevoller dagelijks leven.

Mansukh Patel en Rita Goswami: Dansend tussen vreugde en verdriet. Ankh-Hermes, Deventer 1996. Geb. geïll. 272 blz. f 24,50. Ook via Ankh-Hermes verkrijgbaar: een videoband van de IKON-documentaire *Liefde en waarheid over Mansukh Patel*, 100 min. f 79,50.(FS)

VERJAARD BEDROG

In korte tijd is het Robert Goddard gelukt weer een prachtige thriller op de Nederlandse boekenmarkt te laten verschijnen. Na

'De Catalaanse brief', 'Gestolen tijd' en 'Gesloten cirkel' is nu ook **Verjaard bedrog** verkrijgbaar.

Martin Redford, werkloos historicus, gaat gretig in op de uitnodiging van zijn oud-studiegenoot Alec om een week naar Madeira te komen. Daar krijgt hij het aanbod onderzoek te verrichten naar het aftreden van Edwin Strafford, de jonge minister van Binnenlandse Zaken in het Engelse kabinet aan het begin van deze eeuw. Uit de memoires van Strafford blijkt dat hij aftrad om te kunnen trouwen met zijn geliefde Elizabeth. Echter, toen hij Elizabeth om haar hand vroeg wees ze hem volkomen onverwacht af. Diep ontgoocheld en vol onbegrip verhuisde Strafford naar Madeira.

Martin gaat opzoek naar de vragen: waarom werd Edwin afgewezen en waarom zijn bepaalde gebeurtenissen niet beschreven in zijn dagboeken? Terug in Engeland gaat Martin, met Straffords memoires als leidraad, aan de slag. Zijn onderzoek veroorzaakt echter een bizarre reeks gebeurtenissen. Stukje bij beetje komt de waarheid aan het licht en dat betekent een martelgang voor alle betrokkenen die dachten nooit meer te hoeven boeten voor misdaden die reeds lang geleden gepleegd zijn.

Opnieuw heeft Goddard kans gezien een thriller te schrijven waarbij je geneigd bent de stekker van de telefoon er uit te trekken om maar ongestoord te kunnen lezen.

Robert Goddard: Verjaard bedrog. BZZTôH, Den Haag 1996, 416 blz. f 39,50.(EK)

GOD, WELKE GOD

Zonder te weten dat er iets bestaat als geschiedenis zou je nooit weten waarom dingen zo zijn als ze zijn. Behalve als je gelooft

in de verhalen, mythen en legenden waarin bovenaardse wezens alles regelen, dat verklaart ook waarom iets is zoals het is. Mensen hebben niet alleen een gevoelsmatige herinnering aan wat er in het verleden met hen zelf gebeurd is, zoals een hond 'weet' op welk moment hij geslagen was en zo'n moment probeert te vermijden. In je eigen leven kun je van heel veel dingen

oorzaak en gevolg aangeven zoals de geschiedenis dat doet voor het verleden van een stad, een land, de wereld. Die verbanden verschillen nog wel eens: op dit moment denk je dat je iets doet omdat je moeder dat vroeger ook deed, op een ander moment denk je dat je dat doet om je partner te behagen. Helemaal definitief het waarom van alles kennen zullen we wel nooit. Mensen reageren daar verschillend op: sommigen leggen zich daar bij neer, vinden dat niet belangrijk, anderen zoeken het waarom buiten de voor ons zichtbare werkelijkheid. Dat hebben mensen altijd gedaan: in één of meer goden geloven, die in allerlei verhalen een rol spelen: verklarende verhalen over de schepping over goed en kwaad, over liefde en de duivel. Die verhalen en de goden kunnen enorm van elkaar verschillen en zo worden ze ons ook gepresenteerd. Elke godsdienst lijkt wel los van de historie zo boem, via een stichter als Christus of Mohammed, op aarde gekomen te zijn; dat moet ook wel zo voorgesteld worden, anders krijgt het nieuwe verhaal niet meer waarde dan een gerucht of een krantartikel. In **De gelaagde religie** geeft Lucas Catherine een voortreffelijk overzicht van de historische verbanden en overeenkomsten van de verschillende godsdiensten waar wij mee te maken hebben. Hij geeft aan waar en wanneer het fundamentalisme kon ontstaan in de verschillende godsdiensten en schetst een beeld over geloven dat aan de ene kant heel mild is, "mensen doen dat en wat ze doen is heel begrijpelijk", en aan de andere kant een scherpe waarschuwing voor de "mutanten" zoals Catherine de fundamentalistische stromingen noemt. Veel informatie levert bepaald meer inzicht op!

Lucas Catherine: De Gelaagde Religie. De Prom, Baarn 1996. 157 blz. f 29,90.(JM)

MAYA-MYSTERIES

Eind augustus, toen deze recensie werd geschreven, werd uit Cairo de ontdekking gemeld van een onderaardse tempel van farao Ramses II (1298-1235 v.Chr.). De vondst van wanden vol inscripties doet archeologen en historici hopen op nieuwe gegevens over het verloop van de legendarische farao-oorlogen tegen Libië destijds. Een paar weken eerder berichtte NRC-Handelsblad dat onderzoekers het geheim van de heldere, onverslijtbare indigo-blauwverf-

stof van de Mexicaanse Mayan indianen (600 - 900 na Chr.) hebben onttraadseld.

Twee 'willekeurige' berichten over totaal verschillende onderwerpen, tijden, continenten, bevolkingen? Zeker, zo lijkt het, maar die wel waarnemers nu wild enthousiast kunnen maken. En dat is precies wat ook het boek **De voorspellingen van de Maya's ontsluit** met zijn lezers kan doen!

Adrian Gilbert, mede-auteur van de bestseller 'Het Orion Mysterie' (over de piramide van

Cheops - toegangs-poort naar de sterren) en wetenschapper Maurice Cotterell vertellen een boeiend verhaal over de geheimzinnige

Maya's, de Tolteken en de Azteken en hun voorgangers de Olmeken. Wat hadden zij te maken met het verdronken continent Atlantis? Wat betekende de ratelslangcultus in deze hoogontwikkelde cultuur? Waarom leken hun trappenpiramiden zo wonderwel op die in Egypte en op de torentempels van Mesopotamië? Hoe kwamen ze aan hun preciese tijdrekening? Wat had hun ongelooflijke kennis van astronomie met dit alles te maken? En wat is de betekenis van Cotterells theorie van de zonnevlekkencycli voor de conceptie van de mens en voor de opkomst en ondergang van culturen?

Volgens de tijdrekening van de Maya's begon het huidige (en vijfde, FS) tijdperk op 12 augustus 3114 v.Chr. en zal er op 22 december 2012 een eind komen aan deze periode. Dan zal de aarde zoals wij die kennen opnieuw worden vernietigd door catastrofale aardbevingen.

Afdoen als (on)wetenschappelijk doemdenken? Tja, dat zou kunnen, maar dan nog vind ik dit, met 50 kleurenfoto's en 150 zwart-witafbeeldingen geïllustreerde boek opwindender dan welke detective of science-fiction roman ook.

Adrian Gilbert en Maurice Cotterell: De voorspellingen van de Maya's ontsluit. Fibula, Houten 1996. 256 blz. f 39,90. (FS)

Wim Heij
Erika Krijt
Joan Merens
Frank Spoelstra

UNIVERSAL SOLDIERS

*We are trained to be the Universal Soldiers,
bound to keep the peace, even during war.
How can we fight the feelings, feelings of
destruction, nations sometimes seem to have
and spread amongst their lands.*

*We will do our best to stop them all from fighting,
we will take the test to give them some enlightening,
we will make an effort to finish all the madness,
we're sure that we won't fail releasing them from sadness.*

*We are trained to be the Universal Soldiers,
dressed in camouflage so the enemy won't see.
But still they can be sure our presence will
bring changes, enforcing peace on them throughout their lands.*

*We will do our best to stop them all from fighting,
we will take the risk to give them some enlightening,
we will make an effort to finish all the badness.*

*We are trained to be the Universal Soldiers,
we won't come at all to let anybody suffer.
Our hands will sow the seeds from which peace-trees have to
grow.*

*We will do our best to stop them all from fighting,
we won't even rest before there is enlightening,
we will make an effort to finish all the sadness,
we definitely don't go before ending all the madness.*

*Universal Soldiers that is how we feel
Universal Soldiers fighting just to heal
Universal Soldiers never to give up
Universal Soldiers marching in to stop
Universal Soldiers destined to bring peace...*

*gedicht van de vrouw van BBT-er Abdel Tar Houchi:
Thea Ballegooi*

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
	L.J.H. (Lex) Beekers			038-4212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-2627909/2627913	* 06 - 549 - 7913	073-6445711
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	0575-530937
	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer			via bureau HRM
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	0223-652089	* 06 - 209 - 52089	0299-403525
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	0521-348754	* 06 - 532 - 2643	0522-262273
Curaçao	M. J. (Marias) van Dorp	00-5999637136		00-5999658948
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	0223-656820	* 06 - 209 - 56820	072-5641080
Den Helder	R. P. (Rob) Geene	0223-652089	* 06 - 209 - 52089	0223-644487
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	030-2365234	* 06 - 557 - 5234	030-2343235
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	0592-358573	* 06 - 541 - 8573	0516-513579
Driehuis-				
Den Helder	C. (Carine) van Hinte	0255-561222	* 06 - 219 - 204	0172-213248
Doorn	A.H.T. (Ad) Hornis	0343-471600	* 06 - 202 - 764	030-2937808
Oirschot	K. (Karen) Joachim	040-2627316	* 06 - 549 - 7316	020-4904824
De Peel	F.G. (Frits) van de Kolk	0493-598872	* 06 - 509 - 8872	045-5212183
Ermelo	J.M. (Joost) van Langen	0341-477809/810	* 06 - 533 - 7810	0317-410205
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	004942817510, tst. 2285/2286	* 06 - 594 - 2285	00-49476173578
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	035-5774420/4273	* 06 - 584 - 4420/4273	035-6234907
Rheindahlen	J.G.J. (Jan) Nauts	00-4924344572		00-49-24345995
	V.J.B.M. (Vincent) Peeters			030-2369593
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-4607051/4607698	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
	P. (Peter) Samwel			043-4073044
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snels	026-3533377 of 3532774	* 06 - 564 - 2774	024-3229069
Schaarsbergen	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	026-3532752 of 3532774	* 06 - 564 - 2774	0318-591675
Seedorf	J.W.F. (Jan) Sulman	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942818445
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-2346826	* 06 - 519 - 6826	0511-472385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	033-4952099
Hoofdkrijgsmacht- raadsman	J. P. (Joost) de Vries	030-6914436		026-3519188
Plv. Hoofdkrijgsmacht- raadsman	J.J. (Joan) Merens	030-6914436 of 6920906		026-3629745
Coornherthuis (raadsman)	J. (Jan) den Boer	030-6914060		0321-318934
(raadsvrouw)	I.P. (Irma) Ouwehand-Jacobs	030-6914060		010-4362192
(raadsvrouw)	J. P. (Joke) van Straaten	030-6914060		033-4557722

